

Univerzity Karlovy v Praze

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Bc. Tereza Kožušníková

**Psychologické aspekty sugestibility v kontextu vyšetřování
trestné činnosti**

**Psychological aspects of suggestibility in criminal
investigation context**

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Hedvika Boukalová, PhD.

Na tomto místě bych ráda vyjádřila vděčnost vedoucí diplomové práce PhDr. Hedvice Boukalové, PhD. Děkuji zejména za podnětné vedení a laskavou podporu při vzniku této práce, které si velice vážím. Také bych ráda poděkovala svým blízkým za bezmeznou podporu během studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. 11. 2014

.....

Bc. Tereza Kožušníková

OBSAH

1 ÚVOD	6
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VÝSLECHOVÉ SUGESTIBILITY	8
2.1 KONCEPT SUGESTIBILITY V PSYCHOLOGII	8
2.1.1 Vymezení pojmu sugestibilita	8
2.1.2 Historie zkoumání sugestibility v psychologii	10
2.2 KONCEPT VÝSLECHOVÉ SUGESTIBILITY V PSYCHOLOGII	11
2.2.1 Loftus a vliv dezinformačního efektu na věrohodnost svědecké výpovědi	12
2.2.2 Gudjonssonův a Clarkův model výsledkové sugestibility	14
3 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY VÝSLECHOVÉ SUGESTIBILITY	20
3.1 POHLAVÍ, VĚK A SUGESTIBILITA	21
3.2 PAMĚŤ A SUGESTIBILITA	22
3.3 INTELIGENCE A SUGESTIBILITA	24
3.4 COPINGOVÉ STRATEGIE A SUGESTIBILITA	25
3.5 DUŠEVNÍ NEMOC A SUGESTIBILITA	26
3.5.1 Úzkost a sugestibilita	27
3.5.2 Psychotické poruchy a sugestibilita	27
3.5.3 Poruchy emocí a sugestibilita	28
3.5.4 Alkohol a sugestibilita	28
3.6 VYBRANÉ PSYCHOLOGICKÉ CHARAKTERISTIKY VE SPOJITOSTI SE SUGESTIBILITOU	29
3.7 VYBRANÉ VÝSLECHOVÉ POSTUPY A JEJICH ROLE V KONTEXTU ZKOUMÁNÍ SUGESTIBILITY	31
4 GUDJONSSONOVY ŠKÁLY SUGESTIBILITY	36
4.1 POPIS TESTU A TYPY ŠKÁL	37
4.1.1 Informace získané z testu	37
4.2 PSYCHOMETRICKÉ VLASTNOSTI ŠKÁL	39
4.2.1 Reliabilita	39
4.2.2 Validita	40
4.2.3 Standardní chyba měření	41
4.3 REFLEXE GUDJONSSONOVÝCH ŠKÁL SUGESTIBILITY	42
5 ADAPTACE A OVĚŘENÍ GUDJONSSONOVY ŠKÁLY SUGESTIBILITY (GSS 1) NA ČESKÉ POPULACI	44

5.1 CÍLE VÝZKUMU	45
5.2 METODA	45
5.2.1 Překlad.....	45
5.2.2 Výběrový soubor	47
5.2.3 Výzkumný plán a metody.....	48
5.2.4 Výzkumný postup, sběr, vyhodnocování a analýza dat.....	50
5.3 VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE.....	51
5.3.1 Srovnání výsledků českého a britského populačního vzorku.....	51
5.3.2 Reliabilita	52
5.3.3 Validita	53
5.3.4 Obtížnost položek české adaptace GSS 1	54
5.3.5 Diskriminační položková analýza	56
5.3.6 Statistické normy k české adaptaci GSS 1	57
5.4 INSTRUKCE K ADMINISTRACI ČESKÉ VERZE GSS 1	57
5.5 POSTUP VYHODNOCOVÁNÍ GSS 1	59
5.5.1 Vyhodnocení subškál okamžitého a odloženého vybavení.....	60
5.5.2 Vyhodnocení subškál podléhání 1, 2, posunu a celkové sugestibility.....	62
5.6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ A MOŽNOSTI VYUŽITÍ GSS 1 V PRAXI.....	63
5.7 DISKUSE.....	65
6 SHRNU TÍ A ZÁVĚR.....	67
POUŽITÁ LITERATURA	69
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	79
SEZNAM TABULEK	80
SEZNAM PŘÍLOH	81

1 Úvod

V roce 1975 byli čtyři občané Spojeného království usvědčeni z provedení bombového útoku a následně britskými soudy potrestáni patnácti lety odnětí svobody. Všichni čtyři se během výslechu k činu doznali, což bylo soudem použito jako jediný přímý důkaz jejich viny, přestože při soudním přelíčení všichni obvinění své doznání stáhli a tvrdili, že bylo policisty vynuceno nátlakem. Odvolací soud nakonec obviněné osvobodil s odůvodněním, že přiznání bylo získáno neadekvátním postupem policie během výslechu (Gudjonsson, 2003). Výpovědi svědků, poškozených a obviněných v rámci vyšetřování trestné činnosti zásadně ovlivňují směr dalšího postupu práce kriminalistů. V některých případech tyto výpovědi mohou vést přímo k usvědčení a následnému odsouzení pachatele. Neblahé dopady fatálních omylů a chyb ve výpovědích očitých svědků na policejní vyšetřování či tragické důsledky nepravdivých přiznání viny některých obviněných byly mnohokrát zdokumentovány (např. Thomson-Cannino, Cotton, & Torneo, 2009; Gudjonsson, 2003).

Z výše uvedeného vyplývá potřeba kriminalistů a zájem vědecké psychologické obce diskutovat otázku **věrohodnosti svědecké výpovědi**. Cílem dobře fungujícího systému je nalézt a potrestat skutečného viníka a nikoliv vést vyšetřování ovlivněná nerozpoznanými nespolehlivými svědectvími či snad dokonce nevhodnými technikami výslechu a nátlakem motivovat svědky k podání nesprávných výpovědí či k nepravdivému doznání viny. Z tohoto důvodu jsou podrobně zkoumány nejen **procesy a styly práce vyšetřovatelů a role**, které sehrávají při získávání kvalitních svědeckých výpovědí, ale také psychologické **charakteristiky osob** podávajících svědectví v kontextu situace vyšetřování.

Je nezpochybnitelné, že v důsledku nevhodně volených výslechových postupů a dalších faktorů, kterým se věnuje tato práce, mohou někteří vulnerabilnější jedinci podávat nespolehlivá svědectví (Bull & Milne, 2004; Gudjonsson, 2003). V čem tato vulnerabilita - konkrétněji **výslechová sugestibilita** – účastníků vyšetřování spočívá? Jakým způsobem a za jakých podmínek se projevuje? Lze a má smysl výslechovou sugestibilitu měřit podobně jako třeba inteligenci? Je možné při získávání svědecké výpovědi účinně redukovat projevy této sugestibility? Jakými způsoby lze získat věrohodnou svědeckou výpověď od sugestibilního svědka a je to vůbec možné? To jsou některé z významných otázek, kterých se dotýká tato diplomová práce. V empirické rovině je cílem předkládané práce **adaptace Gudjonssonovy**

škály sugestibility do českého prostředí, zatímco teoretická část práce **mapuje problematiku výslechové sugestibility**, a to zejména v kontextu vybraných psychologických charakteristik. Vzhledem k širokému spektru jevů, které byly v psychologii vysvětlovány nebo spojovány se sugestibilitou, považuji za nezbytné nejprve představit širší teoretické pozadí zkoumání sugestibility. Na tento širší koncepční rámec navazuje seznámení se s konceptem výslechové sugestibility. Důraz je kladen na představení příspěvků zejména Gisli Gudjonssona a Elizabeth Loftus, kteří se v rovině praktické i teoretické podíleli nejvýznamněji na oživení zájmu o toto důležité téma forenzní psychologie a zároveň nejvýznamněji přispěli k rozšíření teoretické základny studia výslechové sugestibility. Těžiště práce tvoří zejména třetí kapitola, věnovaná některým vybraným psychologickým charakteristikám osob v kontextu zkoumání výslechové sugestibility. Mým cílem je tyto aspekty představit a v rámci možností je v návaznosti na vyšetřování trestné činnosti doplnit o jejich praktickou aplikaci. Kapitulu uzavírá přehled výslechových postupů, které jsou vzhledem k interakční povaze výslechové sugestibility nutnou součástí teoretického rámce práce. Konečně poslední kapitola teoretické části je věnována představení Gudjonssonovy škály sugestibility a tvoří přemostění k empirické části, věnované její adaptaci do českého prostředí.

Při psaní této práce přede mnou ležel poměrně nelehký úkol. Gudjonsson rozvíjel teoretický model výslechové sugestibility v návaznosti na jím vytvořené škály sugestibility (GSS 1 a později GSS 2), je proto obtížné popisovat jeho model, aniž má čtenář povědomí o jeho škálách a naopak. Text je proto opatřen odkazy a já věřím, že se mi povedlo se s tímto úkolem vyrovnat, aniž by výsledek měl dopad na celkovou srozumitelnost textu pro čtenáře.

Gudjonssonovy škály jsou určeny zejména dospělé populaci, a proto i teoretický rámec této práce se bude týkat dospělých, okrajově dospívajících. Studiu dětské sugestibility je v posledních letech věnován velký prostor, nicméně toto téma spadá mimo výzkumný i teoretický záměr předkládané diplomové práce.

Literární zdroje, ze kterých je čerpáno, jsou citovány dle normy American Psychological Association. Veškeré překlady zahraniční literatury jsou výsledkem práce autorky, není-li v textu uvedeno jinak. Některé anglické pojmy, které v českém jazyce doposud dostatečně nezdůvodnily, jsem se rozhodla s ohledem na přehlednost uvádět do závorky vedle jejich českého ekvivalentu.

2 Teoretická východiska výsledkové sugestibility

Psychologové zacházejí s teoriemi druhých jako se zubními kartáčky – nikdo, kdo má sebeúctu, by nepoužil cizí. Walter Mischel¹

Koncept sugestibility byl v psychologii i psychiatrii využíván k vysvětlení širokého spektra rozmanitých jevů. Sugestibilita byla dávána do souvislosti s **podléháním hypnotické sugesci** (hovořilo se o tzv. hypnabilitě, např. Weitzenhoffer, 1953), s prostou **důvěřivostí** (Eysenck & Furneaux, 1945; Abraham, 1962; Schooler & Loftus, 1993), posloužila jako jedno z možných vysvětlení **placebo efektu** (Trouton, 1957), a konečně někteří psychologové ji považovali za rys osobnosti potenciálně související s **neuroticismem** (Catell, 1957; Eysenck, 1947). Považuji proto za vhodné představit nejprve vybrané relevantní teoretické přístupy k tomuto fenoménu se zdůrazněním těch, na které později ve své práci navázali autoři konceptu výsledkové sugestibility. Druhá část kapitoly, která plynule navazuje na zkoumání sugestibility jako takové, je pak věnována již samotnému konceptu výsledkové sugestibility.

2.1 Koncept sugestibility v psychologii

2.1.1 Vymezení pojmu sugestibilita

Kořen slova **sugestibilita**² je odvozen z latinského *suggero*, v překladu „dodávat“ či „podsouvat“, sugestibilitě tak můžeme rozumět jako podléhání tomuto „podsouvání“. Ze stejného latinského základu vychází i slovo **sugesce**. Zatímco sugesce je možnou charakteristikou sdělení (např. sugestivní působení jedné osoby na druhou), sugestibilita jako možná charakteristika jedince se týká **interindividuálních rozdílů** v reakcích různých osob na tentýž sugestivní podnět za totožných podmínek (Hilgard, 1991).

S pojmem sugestibilita se v odborné literatuře setkáváme už v 19. století v rámci studia hypnózy. Přestože ve stejné době někteří psychologové tento jev zkoumali paralelně také v kontextu kriminálního prostředí, nakonec zájem výzkumníků o tuto aplikační oblast na více

---

¹ V úvodníku pro APS Observer 2008, cit. dle Humphrey, 2012, s. 12

² Česky lze výraz sugestibilita vyjádřit srozumitelnějším synonymem „**ovlivnitelnost**“.

jak sedmdesát let ustal. S příchodem osmdesátých let byla sugestibilitě v kontextu **práva a kriminalistiky** opět věnována pozornost a ustavuje se nový termín - **výslechová sugestibilita** (aj. interrogative suggestibility). K tomuto vývoji přispěly na přelomu 70. a 80. let zejména vědecké práce Loftus a Gudjonssona.

Elizabeth Loftus s kolegy experimentálně mnohokrát demonstrovala, jak snadno lze sugestivním působením přesvědčit osobu, aby si vybavovala nesprávné detaily situace, jíž byla očitým svědkem, aniž si tato osoba uvědomuje, že podlehla sugesci (Loftus, Miller, & Burns, 1978). Těžiště její práce spočívá na mapování sugestivních podnětů a měření jejich možného dopadu na paměť probandů. Paralelně s **experimentálním přístupem** Loftus přichází se svým příspěvkem k výslechové sugestibilitě Gisli **Gudjonsson**, který v návaznosti na svou klinickou a forenzní praxi poukázal na **interindividuální rozdíly** ve výslechové sugestibilitě (Gudjonsson & Clark, 1986). Vytvořil standardizovaný psychodiagnostický nástroj určený k **měření výslechové sugestibility**, Gudjonssonovy škály sugestibility (GSS 1 a později GSS 2).

V odborné literatuře lze nalézt velké množství definic sugestibility. Jejich autoři se obvykle shodují na roli nevědomých procesů a na vlivu, který může mít sugestivní působení na paměťovou stopu jedince. Marcuse (1976 ve Wagstaff, 1991, s. 132) definuje sugestibilitu jako „*vliv jedné osoby na druhou bez jeho / jejího souhlasu (vědomí), vkládání myšlenky do myslí druhého, ... vlastní submisivní tendenci jedince, ... ovlivňování na nevědomé úrovni*“. Podle Sterna (1910, s. 273) je sugestibilita „*imitování duševního postoje (druhého) s přesvědčením, že se jedná o vlastní spontánní produkci (myšlenky, postoje)*“. Powers, Andriks & Loftus (1979, s. 339) se pokouší definovat sugestibilitu z pohledu procesů tvorby a uchování paměťových stop, sugestibilita je dle jejich názoru „*míra, do jaké lidé přijímají informaci o minulé události a včleňují ji do vlastních vzpomínek*“.

Na psychosociální rozměr sugestibility upozornili v kontextu forenzní psychologie autoři Gudjonsson a Clark, kteří sugestibilitu chápou jako „*míru, do jaké v uzavřené sociální interakci jedinec přijímá zprávu komunikovanou v rámci formálního výslechu a do jaké míry tato zpráva následně ovlivňuje jeho chování*“ (Gudjonsson & Clark, 1986, s. 84). Poslední uvedená definice představuje odrazový můstek předkládané diplomové práce. Jednotlivé aspekty výslechové sugestibility jsou detailněji rozpracovány zejména ve třetí kapitole této práce.

2.1.2 Historie zkoumání sugestibility v psychologii

Studiu sugestibility se psychologové věnují již více než sto let. Mnozí z nich ve své práci poukázali na neudržitelnost využívání jednoho pojmu k popsání mnoha různých fenoménů (mj. Eysenck, 1989; Wagstaff, 1991). S hypotézou **existence interpersonálních rozdílů** v míře sugestibility přišel ve své práci Cattell (1957). Ten jako jeden z prvních provedl experimentální studii zaměřenou na věrohodnost svědecké výpovědi. Skupině univerzitních studentů položil sadu otázek vztahující se k divadelnímu představení, které krátce předtím zhlédli, aby objevil překvapivé množství nesrovnalostí, když jejich výpovědi vzájemně porovnal.

Eysenck (1943, 1947), Forneaux (1946, 1952) a Eysenck & Forneaux (1945) experimentálně demonstrovali, že neexistuje cosi jako „jedna sugestibilita“, ale že jsou tímto pojmem popisovány odlišné věci. Oba autoři (1945) ve vojenské nemocnici společně provedli několik studií na vzorku 60 neurotických pacientů. Výsledkem jejich práce byl koncept tří rozdílných typů sugestibility: (i) primární, (ii) sekundární a (iii) terciární. Primárním typem sugestibility je míněn tzv. **ideo-motorický fenomén**. V rámci body sway testu³ autoři prokázali, že pouhé představování si pohybů vlastního těla může vést k jejich nezáměrnému a neuvědomovanému uskutečňování. Bylo zjištěno, že ideo-motorický fenomén vysoce koreluje s hypnabilitou a neuroticismem.

Sekundární sugestibilita je vztahována k situačnímu kontextu. Eysenck ji popsal jako situaci, kdy osobě vystavené sugesci není v rámci probíhající interakce jasný záměr, se kterým je na ni sugestivně působeno⁴. Podle Eysencka podléhají tomuto typu sugesci zejména **důvěřiví jedinci a jedinci s nižším s IQ**. Zatímco koncept primární sugestibility byl následně několikrát nezávisle potvrzen (např. Duke, 1964; Evans, 1967; Stukat, 1958), koncept sekundární sugestibility byl kritizován. Evans (1967) zpochybnil metodologii realizovaných výzkumů (zejména napadal populační vzorek skládající se výhradně z neurotických pacientů, veteránů světové války), opětovně vyhodnotil data a nepotvrdil nálezy, ke kterým Eysenck s Furneauxem v souvislosti se sekundárním typem sugestibility došli. Přes Evansovu kritiku někteří současní autoři upozorňují na možnou spojitost sekundární a výsledkové sugestibility (Gudjonsson, 1992; Gudjonsson, 2003).

---

³ Zadání *body sway testu* zní tak, aby proband zavřel oči a představoval si, že se naklání dopředu. Skutečný náklon byl měřen pomocí závaží, které bylo připevněno k šatům.

⁴ Pro tyto účely autoři využívali několik testů, např. „**obrázkový test**“ – proband 30 vteřin sledoval obrázek a následně odpovídal na 14 otázek, z nichž 5 obsahovalo nepřesné informace. Sugestibilita byla měřena počtem nepřesností, které proband odsouhlasil. Eysenck a Furneaux (1945).

Terciární typ sugestibility Eysenck (1947) spojoval se **změnou postoje a přesvědčení** v důsledku **interpersonálního vlivu**. Hlavní roli zde hraje význam, který jedinec přisuzuje **autoritě** sugestivně působící osoby. Terciární sugestibilita byla v kontextu výzkumů zaměřených na výslechovou sugestibilitu opětovně nezávisle potvrzována (Eysenck, 1989, Sheehan, 1989), ale také kritizována. Benton a Bandura (1953) ve svých výzkumech zpochybnili Eysenckovy závěry, zejména metodologii jeho experimentů (testy prováděné výhradně na neuroticích). Při replikaci pokusů neobjevili žádný z Eysenckem a Furneauxem popsáných faktorů. Yates (1960) na oplátku zveřejnil kritiku metodologie Bentona a Bandury, neboť výzkumy replikovali výhradně na vzorku vysokoškolských studentů, tedy lidech s obecně nadprůměrnou inteligencí.

K další změně postoje psychologické obce k problematice sugestibility došlo díky Sternově práci (1910), který prokázal, že pokládání **návodných otázek** může u některých osob vést k **narušení přesnosti vybavovaných vzpomínek** na situaci, které byli očitými svědky. Stern tak svou práci ospravedlnil a podpořil studium sugestibility v kontextu forenzní psychologie, konkrétně v souvislosti s policejním vyšetřováním a situací výslechu.

2.2 Koncept výslechové sugestibility v psychologii

Pravdu nelze žádným vnějším zásahem pošpinit, tak jako nelze pošpinit sluneční paprsek, u jejího zrodu však číhá neblahá možnost, že spatří světlo tohoto světa jako pouhý parchant přinášející potupu tomu, kdo ho zplodil. (John Milton, Nauka a metoda rozvodu)⁵

Nejvýznamněji ke studiu výslechové sugestibility pravděpodobně přispěli již zmiňovaní autoři Elizabeth **Loftus** (např. Loftus et al., 1978) a Gisli **Gudjonsson** (např. Gudjonsson & Clark, 1986), kteří v sedmdesátých letech navázali na starší pokusy zkoumat sugestibilitu v kontextu kriminalistické praxe. Práce těchto dvou vědců tvoří teoretické pozadí konceptu výslechové sugestibility a bude jí proto na následujících stranách věnována patřičná pozornost.

---

⁵ Převzato z Humphrey, (2012), s.4

Zatímco **experimentální** přístup Loftus k výslechové sugestibilitě si klade za cíl zejména porozumět **podmínkám** vedoucím k projevení výslechové sugestibility, Gudjonsson se ve své práci zabývá více **interindividuálními rozdíly** ve výslechové sugestibilitě a možnostmi **měření** těchto rozdílů. Jeho model vyplývá ze specifické interakční povahy policejního výslechu a nabízí praktický přesah pro forenzní praxi v oblasti diagnostiky věrohodnosti svědecké výpovědi, ke které může z části přispět. Podle Gudjonssona výslechová sugestibilita vyplývá z copingové strategie jedince, která je v čase relativně stabilní a lze ji měřit podobně jako např. osobnostní rys. Zda a v jaké míře se projevuje, závisí na kontextu situace a strategii vedení policejního výslechu (Gudjonsson, 2003).

V současnosti forenzní psychologové termín výslechová sugestibilita⁶ využívají k popisu sugestibility, která se u některých disponovaných jedinců může projevit při výslechu vedeném s využitím **nátlakových metod**, které spočívají v předávání (i) **negativní zpětné vazby** směrem k vyslychanému nebo při pokládání (ii) **návodných otázek** (viz podkapitola 2.2.2 Gudjonssonův a Clarkův model výslechové sugestibility).

2.2.1 Loftus a vliv dezinformačního efektu na věrohodnost svědecké výpovědi

Přestože již Binet (1900) vyjádřil přesvědčení, že vyšetřovací rozhovor / výslech a způsob jeho vedení může mít dopad na spolehlivost výpovědi očitého svědka, moderní zkoumání tohoto fenoménu se datuje až od 70. let, kdy Loftus experimentálně ověřila dopady tzv. **dezinformačního efektu** (aj. misinformation effect) na uchované vzpomínky (Loftus et al., 1978). Je-li osobě poté, co byla svědkem nějaké události, prezentován sugestivně působící podnět⁷, je vysoce pravděpodobné, že tento podnět „kontaminuje“ vzpomínku na událost. To v některých případech vyústí do změny vzpomínky, aniž si osoba uvědomuje, že k takové změně došlo (Zaragoza, Belli, & Payment, 2007). Experimenty zaměřené na zkoumání vlivu dezinformačního efektu byly mnohokrát replikovány a výzkumníci opětovně došli ke shodným závěrům (Chrobak & Zaragoza, 1991 v Ridley, 1991). Navazující experimenty se pokusily najít odpověď na otázku, zda původní „správná“ vzpomínka je probandovi stále přístupná, nebo je dezinformací podanou v rámci dotazování nenávratně nahrazena experimentátory „zmanipulovanou“ vzpomínkou. Loftus (Loftus 1979a,b; Loftus & Loftus,

---

⁶ Někteří autoři (Ridley, 1991) doporučují z výslechové sugestibility, vyprovokované záměrně vyvíjeným nátlakem při výslechu, vydělit tzv. *vyšetřovací sugestibilitu* (investigative suggestibility), která se objevuje náhodně.

⁷ Ve studiích Loftus a dalších sugestivní podnět obvykle představuje otázka, která nabízí dvě alternativy odpovědi, ovšem ani jedna z alternativ není správná.

1980) se ve své práci pokusila demonstrovat, že v důsledku dezinformačního efektu dochází k „**destruktivnímu obnovení**“ **vzpomínky** (aj. *destructive update*), sugestivní podnět permanentně nahradí původní paměťovou stopu.

McCloskey & Zaragoza (1985) v kritické reakci na práci Loftus argumentovali, že ke změně vzpomínek na percipovanou událost může dojít (i bez vystavení dezinformaci) pouhým vlivem nedokonalosti lidské paměti. Závěry jejich práce přesvědčivě prokázaly (v rozporu se závěry Loftus), že proband je schopen vybavit si „pravdivou“ vzpomínku, je-li mu v otázce se dvěma alternativami nabídnuta pravdivá možnost. Pokud však otázka obsahuje dvě alternativy, z nichž ani jedna neodpovídá skutečnosti, proband si v rámci experimentu „pravdivou“ (tedy třetí, v otázce nenabídnutou) možnost vybavit nemusí. Dezinformačnímu efektu tak nepřipisují sílu pozměnit dobře uloženou vzpomínku, ale domnívají se, že návodně položená otázka probandům v experimentu (potažmo svědkům při podání svědectví ve vyšetřování) **vyplní** možnou **mezeru v paměti**. Jinými slovy, svědek vybírá jednu ze dvou nabídnutých možností v dobré víře, že jedna musí být správná a nepřizná, že tipuje, neboť si událost dobře nepamatuje. Je zajímavé toto stanovisko porovnat s modelem Gudjonssona & Clarka (1986), kteří do modelu výsledkové sugestibility zapojují sílu sugestivního působení a vulnerabilitu osoby vůči takovému působení. Podlehnutí alternativní otázce tak nevnímají jen prizmatem nedokonalosti lidské paměti, ale spíše prostřednictvím míry vulnerability toho kterého jedince (více viz 2.2.2 Gudjonssonův model výsledkové sugestibility).

Jak prokázaly studie, dezinformačnímu efektu nejsnáze podléhají vzpomínky na detaily, události nepodstatné pro celkové vyznění příběhu. To, co z pohledu svědka události stálo v centru dění, je vůči dezinformaci rezistentní (Tousignat, Hall, & Loftus, 1986). Předpokládá se, že sílu dezinformačního efektu dále potencují některé významné proměnné, jako například **autorita** tazatele; **konformita** probandů a jejich **důvěra v tazatele**. Působení těchto proměnných může motivovat jedince k přesvědčení, že alespoň jedna z nabízených variant alternativní otázky je pravdivá a spíše než dezinformačnímu efektu tak v důsledku podléhají **efektu nucené volby**.

Bez ohledu na výše uvedené námitky, mnoho na sobě nezávislých studií konzistentně udává, že probandi vystavení dezinformačnímu efektu tvrdí, že si pamatují událost, které byli svědkem, aniž by si uvědomovali, že jejich vzpomínky jsou po události pozměněny působením dezinformačních taktik tazatelů (výběrově např. Ackil & Zaragoza, 2011; Belli,

Lindsay, Gales, & McCarthy, 1994; Chabmers & Zaragoza, 2001; Hekkanen & McEvoy, 2002).

Podobný dopad jako dezinformační efekt měla v experimentální situaci na paměť probandů výzva **asociovat** nad rámec skutečně viděného (proband měl reagovat na otázky, např. co si myslí, že mohlo události předcházet; co napadená osoba asi mohla říct útočníkovi, atp.). Jak se ukázalo, probandi v následném rozhovoru často nebyli schopni odlišit události, které se skutečně udály od těch, které v kontextu situace na žádost examinátora domýšleli, tzn. odlišit skutečně viděné od svých vlastní asociací ke sledované situaci (Chrobak & Zaragoza, 1991 v Ridley, 1991).

Z pohledu přínosnosti výše uvedeného ke zkoumanému tématu lze shrnout, že **vzpomínky** na události, kterých byla osoba svědkem, jsou často **vágní a nekompletní**, obsahují mezery, které se časem ještě zvětšují. Očití svědci mohou při výslechu snadno podlehnout vlivu dezinformačního efektu, zejména pokud nepochybují o **autoritě a důvěryhodnosti tazatele** či o pravdivosti informací, které jsou jim prezentovány. Tyto faktory mohou hrát dokonce větší roli než paměťové schopnosti jedince. **Návodné otázky** při výslechu mohou snadno zaplnit existující mezery ve vzpomínkách, aniž si dotazovaná osoba uvědomuje, že se tak děje. Tím si tato osoba může vytvořit vzpomínky, které neodpovídají vnímanému, osoba jim však věří jako pravdivým.

Můžeme shrnout, že pravděpodobnost obdržení věrohodné svědecké výpovědi je tím vyšší, (i) čím dříve po události je svědectví podáno, (ii) za nepřítomnosti návodných otázek a za předpokladu, že (iii) svědek je motivován vypovídat jen o tom, co skutečně viděl, aniž je vyzván asociovat za rámec skutečně pozorovaného.

2.2.2 Gudjonssonův a Clarkův model výslechové sugestibility

I přes rozmach studia sugestibility, zahájený Loftus v 70. letech, ještě na počátku 80. let nebyl k dispozici vhodný psychodiagnostický nástroj umožňující měření interindividuálních rozdílů ve výslechové sugestibilitě⁸, využitelný v klinické praxi a výzkumu (Gudjonsson, 1992). Na to reagoval Gudjonsson sestavením GSS 1 – Gudjonssonovy škály sugestibility

---

⁸ K měření sugestibility byly do té doby využívány testy měřící vliv sugesce na motoriku a vnímání subjektů a souvisely spíše se studiem hypnability. V kontrastu s tím se výslechová sugestibilita týká vzpomínek na minulou událost a vlivem sugesce na vybavování těchto vzpomínek.

(Gudjonsson, 1983; 1984) a formulováním teorie výslechové sugestibility na základě své klinické a expertní praxe (Gudjonsson & Clark, 1986).⁹

Z Gudjonsonnova & Clarkova modelu (1986) vyplývá, že sugestibilita jedince je výsledkem rovnice vzniklé v konkrétní interakci mezi (i) **jedincem**, (ii) **prostředím** a (iii) **významnými druhými** (aj. significant others) a dále je ovlivňována **obsahem návodných otázek** a **negativní zpětnou vazbou**, dvěma důležitými faktory, které se v policejním vyšetřování mohou objevit.

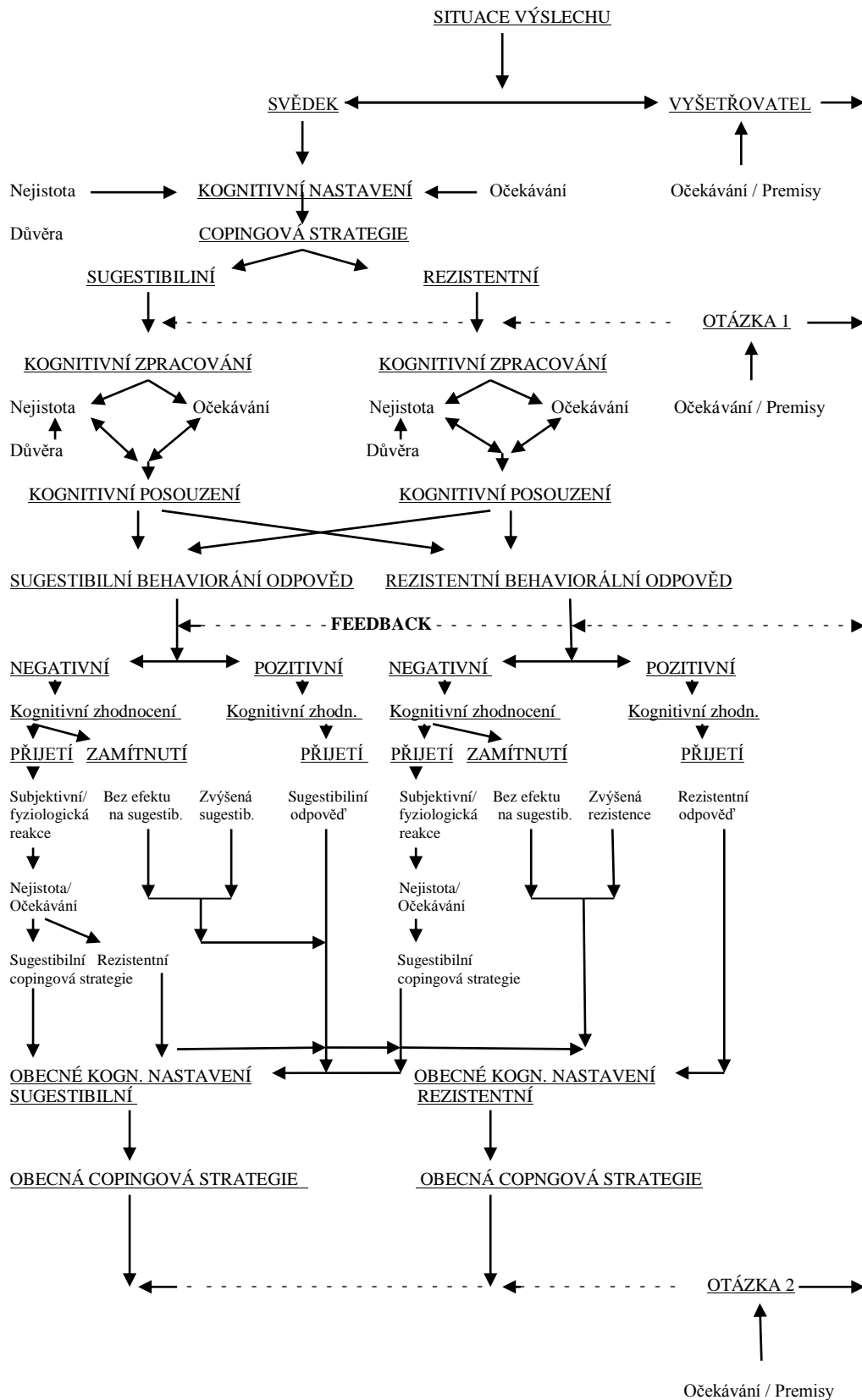
Jejich model je založen na předpokladu, že sugestibilita jedince koreluje s jeho typickou **copingovou strategií** (viz kapitola 3. Psychologické aspekty sugestibility). Policejní vyšetřování a zejména výslech představují pro mnohé situaci spojenou s prožíváním nejistoty a stresu. Vyšetřovatelé mohou dávat implicitně i explicitně najevo svá očekávání, případně své předčasné závěry. Jedinci s **rezistentní** (aj. resistant) copingovou strategií analyzují situaci, ve které se nachází, snaží se myslet jasně a objektivně a dávají jen takové odpovědi, kterými si jsou naprosto jisti. Na druhou stranu jedinci se **sugestibilní** (aj. suggestible) copingovou strategií budou pravděpodobně situaci hodnotit méně kriticky. Důsledkem sugestibilní copingové strategie tak může být nerealistické vyhodnocení situace, neakceptování skutečnosti, že paměť je nedokonalý nástroj a mylné přesvědčení, že v této situaci je nezbytné poskytovat definitivní odpovědi (více viz podkapitola 3.3 Copingové strategie a sugestibilita).

Výslechovou sugestibilitu její autoři definovali jako: ***míru, do jaké v uzavřené sociální interakci jedinec přijímá zprávu komunikovanou v rámci formálního výslechu a do jaké míry tato zpráva následně ovlivňuje jeho chování***“ (Gudjonsson & Clark, 1986, s. 84).

Detailně s jejich modelem seznamuje následující náčrt (viz Obr.1 na následující straně).

---

⁹ Přesný popis testu, resp. jeho dvou verzí GSS 1 a GSS 2, nabízí kapitola 4. V této části práce se omezím na teoretické pozadí obou škál a objasnění Gudjonsonnova teoretického konceptu.

Obr. 1 Teoretický model výslechové sugestibility (Gudjonsson, 2003, s.349).

Návodné otázky

Jak již bylo zmíněno, forenzní psychologové hovoří o výsledkové sugestibilitě tehdy, jsou-li při policejním výslechu využívány některé nátlakové techniky, zejména **návodné otázky** a **negativní zpětná vazba**. Tyto techniky mají potenciál u některých vulnerabilnějších jedinců omezit jejich schopnost podat věrohodnou svědeckou výpověď. Návodné otázky „vyjadřují v tázací formě určitý konkrétní postoj tazající se osoby k tomu, co se má otázkou zjistit, ... obsahují (bud' zřejmě, nebo zahaleně) odpověď, kterou si tazatel přeje slyšet“ (Matiášek, Soukup, & Bárta, 1968, s. 125). Návodné otázky omezují možnost svobodně odpovídat, i přesto se k nim vyšetřovatelé při získávání svědectví často uchylují. Obecně se výzkumy zabývají dvěma základními typy těchto otázek – (i) alternativní otázkou a (ii) otázkou s implicitní odpovědí.

Alternativní otázka obsahuje omezený počet alternativ (př. z GSS 1. „Měla žena jedno nebo dvě děti?“ namísto vhodnější nenávodné varianty – otevřené otázky „Kolik dětí žena měla?“). Obě možnosti nabízené alternativní otázkou mohou být nesprávné. Z výzkumů vyplývá, že čím menší je počet alternativ, tím pravděpodobněji bude osoba souhlasit s jednou z (nesprávných) premis. Gudjonsson se domnívá, že **efekt alternativní otázky** je mj. způsoben nepodloženou domněnkou vyslychané osoby o dobré informovanosti vyšetřovatele, z čehož dále plyne přesvědčení, že vyšetřovatelova otázka nutně čerpá z reálného základu (Gudjonsson, 1984)¹⁰.

V **otázce s implicitní odpovědí** tazatel naznačuje syntaxí a logikou otázky **očekávanou odpověď**, což může být ještě zesíleno jeho intonací, mimikou a různými nonverbálními signály (Richardson, Dohrenwend, & Klein, 1965; Matiášek et al., 1968). Typickým zástupcem této otázky je např. otázka „Jmenovala se žena Anna Wilkinson?“, která je nevhodně použita místo nenávodné varianty otázky „Jak se ta žena jmenovala?“. Obzvláště účinná může být otázka s implicitní odpovědí (tzv. uzavřená otázka), je-li položena s klesající intonací hlasu a vyznívá tak spíše jako prohlášení než skutečný dotaz.

Gudjonsson (1984) ve své práci rozlišuje tři typy návodných otázek – (i) **návodnou otázku** (aj. leading question), (ii) **potvrzující otázku** (aj. affirmative question) a (iii) **alternativní otázku** (aj. false alternative question).

---

¹⁰ K podobným závěrům došla i Loftus při studiu dezinformačního efektu – viz podkapitola 2.2.1.

- (i) **Návodná otázka** vychází z implicitních předpokladů vyšetřované osoby. Typickým zástupcem návodné otázky v GSS 1 je „Došlo při potyčce k roztržení ženiných šatů?“. V příběhu GSS 1, který je přečten testované osobě, dojde k okradení ženy dvěma útočníky a pouze okrajově je zmíněn pokus ženy o sebeobranu, aniž zazní slovo „potyčka“, či je zmíněno, že by její šaty byly roztrženy. Po pauze následuje sada převážně návodných otázek.
- (ii) **Potvrzující otázka** nevychází z předpokladu, ale má potenciál vytvořit pochybnost. Příklad z GSS 1 může být „Křičel jeden z útočníků na ženu?“. V příběhu se nikde neobjevuje informace o tom, že došlo mezi útočníky a přepadenou ženou k nějaké verbální výměně. Tato otázka může být položena takovou intonací, která zní jako popsání skutečnosti a nikoliv otázka.
- (iii) **Konečně otázka s nesprávnými alternativami** představuje typ uzavřené otázky, kde obě alternativy jsou špatné, opět příklad z GSS 1 „Měla žena jedno nebo dvě děti?“. Informace o počtu dětí v příběhu nefiguruje.

Nejistota, důvěra a očekávání

Míra prožívané nejistoty spojené s vybavováním si situace, o které je podáváno svědectví, důvěra ve vyšetřovatele a očekávání spojená s výslechovou situací hrají významnou roli v přesnosti svědecké výpovědi.

Prožívaná míra nejistoty se odvíjí od jistoty vyšetřované osoby, nakolik přesně si vybavuje situaci, o které podává svědectví. Pravděpodobnost, s jakou osoba přijme manipulaci v podobě návodné otázky, klesá se stoupající jistotou ohledně vybavované vzpomínky. Gudjonsson předpokládá (1997), že vysoká míra prožívané nejistoty vede k větší pravděpodobnosti, že osoba nejistá si „správnou odpověď“ přijme návrh obsažený v návodné otázce. O sugestibilitě hovoříme tehdy, je-li osoba v této situaci přesvědčena o správnosti své výpovědi a neuvědomuje si, že podléhá nátlaku. Některé osoby v takové situaci ale mohou poskytnout odpověď, o které jsou přesvědčeni, že je ta, kterou chce vyšetřovatel slyšet, a přitom jsou si vědomi, že říkají nepravdu. V tom případě hovoříme o „vyhovění“ (aj. compliance) a nikoliv o sugestibilitě.

Interpersonální důvěra je spojená s přesvědčením vyšetřované osoby o upřímnosti a nezákladnosti vyšetřovatele. Osoby, které se staví k vyšetřovateli kriticky a předpokládají, že se může dopouštět manipulace, jsou obecně méně sugestibilní.

Konečně **očekávání** spojené se situací podávání svědeckví se také významně odráží na konečné podobě svědecké výpovědi. Osoby obávající se vyjádřit nejistotu ohledně přesnosti vlastních vzpomínek, či osoby domnívající se, že je při vyšetřování nepřípustné přiznat neznalost správné odpovědi, jsou rovněž více náchylné podlehnout sugesci.

Samotná nejistota a důvěra ve vyšetřovatele nejsou dostatečné podmínky pro zvýšenou vulnerabilitu vůči sugestivnímu působení vyšetřovatele. Nesugestibilní osoba by za těchto podmínek neměla mít obtíže sdělit, že si událost nevybavuje v očekávaném detailu a že na některé otázky nedovede adekvátně odpovědět. Diskutovaný model postuluje, že zvýšená sugestibilita se u jedince projeví zejména tam, kde jsou splněny všechny tři podmínky a kde vyšetřovatel používá návodné otázky a negativní zpětnou vazbu (viz dále).

Negativní zpětná vazba

Dalším důležitým aspektem diskutovaného modelu je negativní zpětná vazba, která tvoří součást testové situace Gudjonssonových škál GSS 1 a GSS 2. Gudjonsson (1984) se domnívá, že kritika, resp. negativní zpětná vazba vyšetřovatele směrem k vyšetřovanému může ovlivnit věrohodnost výpovědi. Svědek, oběť či podezřelý může pod vlivem kritického hodnocení své výpovědi pozměnit sdělovaná fakta, přestože jsou pravdivá.

Podobný efekt může mít i opakovaně položená otázka stejného znění. Register & Kihlstrom (1988) v kritickém zhodnocení Gudjonssonovy práce tvrdí, že lze izolovat tři nezávislé typy výslechové sugestibility: (i) reakci na negativní zpětnou vazbu, (ii) reakci na návodné otázky, (iii) reakci na opakované dotazování. Autoři zjistili, že i při absenci negativní zpětné vazby testované osoby pozměňují svou výpověď, jsou-li vícekrát tázány na totéž.

3 Psychologické aspekty výslechové sugestibility

V osmdesátých letech Gudjonsson spolu se svými kolegy publikoval několik studií zaměřených na sledování vztahu mezi výslechovou sugestibilitou a některými vybranými **individuálními kognitivními a sociálními faktory**. Závěry těchto studií (viz dále) podpořily Gudjonssonův koncept výslechové sugestibility a smysluplnost snahy sugestibilitu měřit pomocí GSS.

Získaný vhled **(i) demonstruje souvislosti** vybraných charakteristik se sugestibilitou a **(ii) ukazuje možnosti praktické aplikace**, tedy jak pracovat se sugestibilním jedincem během výslechu, aby jeho případná vulnerabilita neovlivňovala spolehlivost podané výpovědi. Kriminální by si měl být vědom faktorů, které mají potenciál zvýšit sugestibilitu vyšetřovaných osob a také možností, jak tyto faktory redukovat. Výslechu svědka, oběti či podezřelého z trestného činu by měla předcházet důkladná příprava (model PEACE, viz kapitola 3.7 Vybrané výslechové přístupy). Na základě této přípravy vyšetřovatel získává představu nejen o možné vulnerabilitě vyslychaného, získané informace vyšetřovateli umožňují volit nejefektivnější a nejvhodnější techniky výslechu.

Na tomto místě se zaměřím na spojitost mezi sugestibilitou a některými vybranými psychologickými charakteristikami v kontextu Gudjonssonova & Clarkova modelu (1986) výslechové sugestibility. První část kapitoly je věnována zejména **osobnostním charakteristikám**, které jsou v čase relativně stabilní a mohou být aktuálním děním (tzn. situací vyšetřování) zesíleny nebo utlumeny. Druhá část kapitoly je věnována specifickým **podmínkám výslechové situace** a zkoumání jejího vlivu na výslechovou sugestibilitu jedince.

Pro lepší zakotvení následujících kapitol v tématu zde nabízím stručné shrnutí Gudjonssonova & Clarkova modelu (1986). Tento model předpokládá, že svědek přichází podat svědectví v určitém kognitivním nastavení (aj. mindset). Toto nastavení je do značné míry ovlivněno tím, jak svědek vnímá pro něj novou situaci výslechu a přítomnost kriminalisty. Faktory, které jsou důležité pro vyvolání „sugestibilní odezvy“ (jak při výslechu, tak při administraci GSS), jsou: (i) svědkova **nejistota** ohledně přesnosti jeho vlastní vzpomínky, resp. správnosti odpovědi na kladené otázky, (ii) **očekávání úspěchu**: vyslychaný může mít pocit, že vyšetřovatel od něj očekává znalost správné odpovědi, (iii) využití **negativní zpětné vazby** během výslechu, která může svědka znervóznit či znejistit,

(iv) vytvoření **pocitu důvěry** mezi svědkem a osobou, která jej vyslýchá (což ještě umocňuje efekt negativní zpětné vazby).

3.1 Pohlaví, věk a sugestibilita

V současné době se jen málo studií věnuje vztahu sugestibility a **genderovým rozdílům**, ty navíc přinášejí nejednoznačné výsledky. Lipton (1977) ve své studii dochází k závěru, že dospělé očitě svědkyně jsou méně sugestibilní a přesněji si vybavují vzpomínky než muži. K podobným závěrům došel i Redlich (2000), který se zabýval pravděpodobností falešného doznání v návaznosti na pohlaví u adolescentů a mladých dospělých. Výsledky jeho práce naznačují menší sugestibilitu žen. Jako možné vysvětlení nabízí skutečnost, že ženy si vybavovaly větší (byť ne statisticky signifikantní) počet údajů při okamžitém vybavení příběhu GSS 1. Lepší zapamatování příběhu tak mohlo vést k větší sebejistotě při zodpovídání otázek.

Obě zmíněné studie však byly prováděny mimo forenzní prostředí. Se zcela opačnými závěry ve své práci přichází Gudjonsson (1994), který zkoumal pravděpodobnost podání falešného doznání mezi osobami odsouzenými za trestný čin. Na otázku, zda se někdy dopustili ve svém životě falešného přiznání, odpovídaly „ano“ výrazně častěji ženy, je však potřeba dodat, že vzorek žen byl nedostatečný a výsledky statisticky nesignifikantní. Powers, Andriks & Loftus (1979) namítají, že **genderové rozdíly existují**, ovšem nelze říci, že by jedno pohlaví bylo méně náchylné k sugesci než druhé a je potřeba brát v úvahu **kontext** situace, o které svědek či svědkyně podává zprávu. Podle těchto autorů jsou ženy méně sugestibilní tehdy, týkají-li se otázky témat, které by bylo možno zařadit do „ženského světa“ (např. detaily ženského oděvu), zatímco muži méně podléhají sugesci u témat z „mužského světa“ (např. okolí události, o které vypovídají).

Jak vyplývá ze statistických norem obou Gudjonssonových škál výsledkové sugestibility (1997), ženy i muži skórují ve škálách obdobně a není zapotřebí norem vytvořených zvlášť pro obě pohlaví. Ke stejným závěrům docházím i na datech získaných na české populaci – viz empirická část diplomové práce. U české populace ženy a muži skórují

obdobně nejen v celkovém výsledku GSS1, tedy celkové sugestibilitě, ale také u jednotlivých subškál.

Studie, zabývající se spojitostí mezi **věkem** jedince a mírou jeho sugestibility, nenašly u dospělé populace signifikantní vztah mezi těmito proměnnými (Gudjonsson, 1984; Gudjonsson & Lister, 1984). Podobné studie zaměřené na mladší populaci prokázaly, že již dvanáctileté děti jsou schopny při okamžitém volném vybavení údajů z prezentované situace podat obdobné množství informací jako dospělí jedinci a návodným otázkám podléhají také ve stejné míře jako dospělí (Loftus, Greene, & Doyle, 1990). U mladistvých ve věku 11 až 16 let se nepotvrdila vyšší míra sugestibility působením návodných otázek, ovšem vliv negativní zpětné vazby způsobil v porovnání s dospělou populací signifikantní zvýšení sugestibility (Gudjonsson & Singh 1984a). Gudjonssonovy normy pro GSS 1 i GSS 2 pro dospělou populaci zahrnují již 16leté osoby.

Z výše uvedeného lze vyvodit, že: (i) již od dvanácti let jsou děti schopny zapamatovat si obdobný objem informací jako dospělí jedinci a na návodné otázky reagují také podobně jako dospělí. Při plánování vyšetřování je však nezbytné mít na zřeteli jejich **větší vulnerabilitu v podléhání negativní zpětné vazbě**, (ii) od šestnácti let věku lze na svědka z pohledu výslechové sugestibility nahlížet jako na dospělého jedince.

3.2 Paměť a sugestibilita

Vzpomínky se zdají být spíše záležitostí rekonstrukce, nikoliv pouhé reprodukce.

Bartlett (1932, s. 205)

Z pohledu forenzní psychologie a zejména studia výslechové sugestibility, je spojení sugestibility a paměti důležitým tématem, kterému je ve studiích věnována značná pozornost. Bartlett, britský psycholog věnující se mj. paměti, ve svých experimentech zaměřených na tvorbu a uchování paměťových stop prokázal, že probandi často vzpomínku vytvářeli místo původně očekávaného pouhého „znovuvybavení“. Je proto na místě se domnívat, že v tomto procesu by vliv sugescie mohl hrát významnou roli (Ridley, 1991). Z výsledků korelací mezi

vybavením příběhu a mírou sugestibility (měřeno GSS) vyplývá silný negativní vztah ($r = -.6$) mezi množstvím vybavených informací a mírou sugestibility (Gudjonsson, 1988b).

Experimenty zaměřené na výzkum paměti a reprodukci vzpomínek u očitých svědků se zabývají zejména dopadem **návodných informací** na přesnost vzpomínek, resp. **vnímavostí svědků** vůči snahám o narušení celistvosti a přesnosti vzpomínek (Schooler & Loftus, 1993). Přes různost výzkumných designů studie většinou využívají podobný postup, probandům je prezentována vybraná informace (v podobě vizuální prezentace, čtení textu, případně se probandi přímo stávají účastníky situace). Po této úvodní fázi probíhá rozhovor, a to buď ihned poté, nebo s časovým odstupem. Během rozhovoru, případně těsně před ním, je probandům vhodnou formou prezentovaná návodná informace. Záměrem experimentátorů je zjistit, nakolik tato informace může ovlivnit vzpomínky probandů. Tyto situace se snaží napodobit realitu výslechu svědka, při kterém vyšetřovatel může svědkovi záměrně i nezáměrně podávat takové (návodné) informace, které mohou vést k pozměnění vzpomínky na situaci, aniž si je toho svědek vědom.

Schooler & Loftus (1993) rozlišují mezi (i) okamžitým přijetím návodné informace a (ii) odloženým přijetím. „**Odložené přijetí**“ je situace, ve které je probandovi návodná informace prezentována ještě před rozhovorem následujícím po experimentální situaci, avšak proband zahrne tuto informaci do vzpomínky tak, jako by byla součástí informace, které se mu dostalo během experimentu. V takové situaci si proband neuvědomuje, že podlehl klamu své paměti, není schopen vybavit si, že vybavená informace se udála mimo rámec situace, o které podává svědectví. „**Okamžité přijetí**“ návodné informace představuje situaci, kdy probandova paměť až do okamžiku rozhovoru není návodnou informací pokoušena. V průběhu rozhovoru je účastník experimentu konfrontován s návodnými nebo sugestivně položenými otázkami a je zjišťována jeho tendence takovým otázkám podlehnout. Výslechová sugestibilita tak může být v podstatě považována za okamžité přijetí návodné informace. GSS testuje právě to, jak svědci odolávají tlaku návodných otázek a negativní zpětné vazby na jejich odpovědi v rámci uzavřené sociální interakce.

Gudjonsson při sledování souvislostí mezi sugestibilitou a pamětí zjistil, že větší roli než samotná absolutní kapacita paměti osoby hraje rychlost, s jakou jedinec v průběhu času zapomíná. Bylo zjištěno, že **čím rychleji jedinec zapomíná** události, jichž byl svědkem, tím je sugestibilnější, a to bez ohledu na schopnost vštípení a okamžitého vybavení nových informací (Gudjonsson, 2003).

Loftus (1979a, b; Loftus & Loftus, 1980) ve svých studiích demonstrovala, že je-li subjekt vystaven rozporuplným informacím, dochází často k „destruktivním nahrazení“ původní paměťové stopy, když záměrná dezinformace v paměti permanentně nahrazuje vzpomínku na viděnou událost.

3.3 Inteligence a sugestibilita

Velké množství výzkumů se specificky zaměřuje na popsání vztahu mezi **inteligencí** a výsledkovou sugestibilitou a přicházejí s částečně rozporuplnými závěry (Gudjonsson, 1983; Polczyk, 2005). Obecně lze říci, že lidé trpící lehkou mentální retardací v GSS skórují výše¹¹ (ve srovnání s normální populací), ale tato zdánlivě přímá úměra přestává platit tehdy, je-li hledán vztah mezi inteligencí a sugestibilitou u osob s IQ v normálním pásmu.

Clare & Gudjonsson (1993) se zabývali otázkou, do jaké míry je výsledková sugestibilita ovlivněna **mentální retardací**, když porovnávali jedince s lehkou mentální retardací (průměrné IQ 65) a jedince s průměrným intelektem (průměrné IQ 99). Z výsledku jejich práce vyplývá, že retardované osoby byly **sugestibilnější**, v rozhovoru **více konfabulovaly** a měly tendenci **více souhlasit** s tazatelem než osoby s průměrnou inteligencí. V další studii (1995) se stejní autoři zaměřili na to, jak osoby s lehkou mentální retardací vnímají možný dopad vlastního falešného doznání na průběh trestního řízení¹². Bylo zjištěno, že osoby s lehkou mentální retardací byly ve srovnání s normální populací častěji přesvědčeny, že je možné odvolat doznání bez následků a že takové doznání, pokud je odvoláno, nemůže být u soudu použito jako důkaz viny. Dá se proto předpokládat, že tyto osoby by snadněji podlehly tlaku vynutit přiznání. Problematika vynucených, resp. nepravdivých přiznání přitom úzce souvisí s výsledkovou sugestibilitou. Předpokládá se, že obvinění, kteří se pod tlakem doznají k činu, který nespáchali, jsou sugestibilnější (viz podkapitola 3.7 Vybrané výsledkové postupy).

---

¹¹ Vyšší skóre získané v GSS znamená vyšší výsledkovou sugestibilitu testované osoby.

¹² Obecně platí, že doznání ke spáchání trestného činu a jeho následné odvolání před soudem představuje přitěžující okolnost a zvyšuje pravděpodobnost odsouzení osoby, která se tohoto nepravdivého přiznání dopustila.

Ellis & Luckasson (1985) a později Everington & Fulero (1999) potvrdili, že lidé s mentální retardací snadněji podléhají nátlaku a je pravděpodobnější, že pozmění své odpovědi, jsou-li vystaveni negativní zpětné vazbě. Jiní autoři (O'Connell et al., 2005) naopak tvrdí, že osoby s mentální retardací spíše pozmění svou odpověď, pokud po ní následuje „přátelská“ zpětná vazba, a to ve srovnání s neutrální nebo „nepřátelskou“ zpětnou vazbou (viz „potřeba vyhovět autoritě“ dále v textu).

Jak bylo uvedeno v začátku kapitoly, z poznatků získaných na vzorku osob s mentální retardací nelze vyvozovat spojitost mezi inteligencí a sugestibilitou jako takovou. Vyšší sugestibilita osob s IQ na úrovni mentální retardace může vycházet do značné míry z neschopnosti vyhodnotit dopady svého jednání, ale také z **potřeby vyhovět autoritě** – tedy vyšetřovateli (Matiášek et al., 1968). I přes výše uvedené jsou jedinci s IQ v subnormálním pásmu schopni účastnit se vyšetřování, je však potřeba pečlivého a individuálně voleného přístupu, ideálně ve spolupráci s psychologem (Netík, Netíková, & Hájek, 1997). Gudjonsson uvádí, že testovat osoby pomocí jeho škál je možné, má-li osoba IQ alespoň 70 (1997).

Gudjonsson (1991b) zjišťoval rozdíly v sugestibilitě mezi třemi skupinami osob: (i) osobami, které prohlásily, že se při výslechu dopustily nepravdivého doznání, (ii) podezřelými, kteří se doznali a své doznání neodvolali a (iii) nakonec jedinci, kteří se nikdy nedoznali, a to ani poté, co byli pravomocně odsouzeni. Do výzkumu byly kromě výsledku v GSS zahrnuty i informace o inteligenci a paměti jednotlivých osob. Bylo zjištěno, že statisticky signifikantně predikovala jednání těchto osob míra jejich sugestibility, inteligence ani paměť se jako vhodné prediktory jejich chování nepotvrdily.

3.4 Copingové strategie a sugestibilita

Jak už bylo v textu dříve zdůrazněno, model Gudjonssona & Clarka (1986) klade velký důraz na **copingové strategie** jedince ve vztahu k míře sugestibility. Tento předpoklad ověřoval Gudjonsson (1988a) na 30 osobách, které byly po absolvování GSS 1 požádány o zhodnocení své copingové strategie během administrace testu.

Jejich odpovědi byly následně kódovány v souladu s rozdělením copingových strategií - metod dle Billingsse & Moose (1981). Tito autoři rozlišují mezi:

- (i) aktivně kognitivní metodou (aj. active-cognitive method) – osoba aktivně pracuje se „svými myšlenkami“ a poznatky,
- (ii) aktivně behaviorální metody (aj. active-behavioral method) – osoba se aktivně a kriticky snaží vyrovnat se situací, tzn. i na behaviorální rovině,
- (iii) vyhýbavý coping (aj. avoidance coping) – osoba se vyhýbá kritickému přístupu k situaci, a to jak v myšlenkách, tak na úrovni svého chování ve snaze vyhnout se právě probíhající situaci.

V souladu s Gudjonssonovým předpokladem nejvýše v celkové sugestibilitě skórovali právě osoby s třetím – vyhýbavým copingovým stylem. Tyto osoby skórovaly statisticky signifikantně významněji i ve všech třech subskórech, které tvoří výsledný skór celkové sugestibility (*podléhání 1, podléhání 2 a posun* – viz kapitola 4. Gudjonssonovy škály sugestibility).

3.5 Duševní nemoc a sugestibilita

Spolehlivost výpovědi osoby trpící duševním onemocněním může být v některých případech (a v závislosti na konkrétní diagnóze) značně narušena. Narušení se může týkat sféry zapamatování, vybavení či interpretace informace v průběhu vyšetřování (Netík, 1998). Někteří autoři se domnívají, že jedinec trpící duševním onemocněním by mohl vlivem své poruchy snadněji podléhat stresující situaci výsledku podobně, jak bylo uvedeno u výzkumů zaměřených na mentálně retardované jedince (viz kapitola 3.2 – Inteligence a sugestibilita). Malé množství realizovaných výzkumů v oblasti duševních onemocnění a jejich možného vztahu k výsledkové sugestibilitě jedince je do určité míry vynahrazeno výzkumy, které se pokusily nalézt možné vztahy mezi sugestibilitou a vybranými symptomy spojovanými s některými z duševních onemocnění.

3.5.1 Úzkost a sugestibilita

Zdá se, že důležitou proměnnou, podílející se na sugestibilním chování jedince, je **prožívání úzkosti**, a to zejména v **situačním kontextu**. Původní předpoklad, že obecně úzkostní lidé budou sugestibilnější, nebyl potvrzen (Haraldsson, 1985). Ukázalo se však, že aktuálně prožívaná úzkost může signifikantně ovlivnit míru sugestibility, zejména je-li osoba vystavena působení negativní zpětné vazby. V jednom ze svých experimentů Gudjonsson (1988a) svým probandům administroval Spielberger Anxiety Inventory a našel významné pozitivní korelace zejména se skóry v subškále *podléhání 2*¹³ (tedy se skóry v odpovědích, které následují po negativní zpětné vazbě). Následná replikace ovšem tento vztah nepotvrdila. Autoři studie zaměřené na stejný problém se domnívají, že stavy úzkosti jsou příliš komplexní a jejich studie nedokázala zachytit všechny podstatné proměnné pro vyjádření kauzální závislosti, nevzdali se nicméně myšlenky, že za určitých okolností stav úzkosti se sugestibilitou koreluje pozitivně (Gudjonsson, Rutter, & Clare, 1995).

V praktické rovině vyšetřování by kriminalisté měli mít na zřeteli, že **kombinace (i) prožitků úzkosti** (zejména u obětí trestných činů, dále stavy úzkosti spojené se situací vyšetřování - nezvyklost nové sociální interakce, pořizování videozáznamu, ale také např. pobyt podezřelého ve vazbě, atp.) **a (ii) negativní zpětné vazby**, může u vulnerabilních vyšetřovaných osob vyvolat vyšší míru sugestibility a snížit tak spolehlivost jejich svědecké výpovědi.

3.5.2 Psychotické poruchy a sugestibilita

Svědék, poškozený či pachatel trestné činnosti, kterému je diagnostikována porucha psychotického spektra, je v obecné rovině nahlížen jako nevěrohodný. Jeho výpověď, vyšetřováním nejlépe dále ověřená i z jiných zdrojů, však může být považována za věrohodnou (Netík et al., 1997).

Psychotická onemocnění mohou zahrnovat poruchy myšlení a vnímání a mohou být provázena neschopností soustředit pozornost či adekvátně se vyjadřovat, což jsou všechno faktory značně komplikující získávání svědecké výpovědi. Závěry dvou experimentálních studií, ve kterých byla sledována sugestibilita u pacientů trpících **halucinacemi**, nepotvrdily statisticky signifikantní rozdíl v měřené míře výslechové sugestibilitě u osob trpících psychotickým onemocněním ve srovnání s normální populací (Young, Bentall, Slade, &

¹³ Více ke konstrukci testu viz kapitola 4 – Gudjonssonovy škály sugestibility

Dewey, 1987). Také Gudjonsson se touto otázkou zabýval. V jednom ze svých výzkumů (1995) provedl šetření na halucinujících pacientech aktuálně umístěných na uzavřeném psychiatrickém oddělení. Jeho výsledky potvrdily závěry výše uvedeného výzkumu.

Výslech osob s diagnostikovaných psychotickou poruchou je však nutno adekvátně plánovat se zřetelem k jejich aktuálnímu stavu a jejich výpověď je nutno křížově dále ověřovat jinými zdroji - svědky. K posouzení stavu a schopnosti účastnit se trestního řízení takové osoby by měl být vždy přizván expert z oblasti psychiatrie nebo psychologie (Netík et al., 1997).

3.5.3 Poruchy emocí a sugestibilita

Výzkumníkům (Roos & Gow, 2007), kteří se pokoušeli nalézt souvislost mezi sugestibilitou a **arousal**, se nepovedlo prokázat, že by spolu tyto dva faktory pozitivně korelovaly. Sami autoři ovšem v diskusi indikují jako možnou příčinu absence tohoto vztahu, který byl předpokládán, metodologické nedostatky experimentu. U probandů bylo emocionální rozrušení vyvoláno sledováním videozáznamu, ovšem tento videozáznam byl sledován ve skupině. Právě vliv skupiny byl identifikován jako možná intervenující proměnná, která nevhodně ovlivnila průběh celého experimentu.

Sigurdsson, Gudjonsson, Kolbeinsson & Pétursson (1994) zkoumali sugestibilitu u **depressivních pacientů**. I tato skupina osob skórovala ve výsledkové sugestibilitě srovnatelně s normální populací. Všichni depresivní pacienti však byli v době šetření léčeni antidepresivy. Závěry studie tak nelze vztáhnout na depresivní jedince, kteří neabsolvují psychofarmakologickou léčbu.

Výsledkům studie lze na teoretické rovině oponovat skutečností, že depresivní pacienti mohou v sociální oblasti prožívat pocity méněcennosti, mohou tak snadněji podléhat vlivu autority a negativní zpětné vazbě, což podle některých autorů vede k většímu počtu nepravdivých doznání v této skupině (Davis & O'Donohue, 2003).

3.5.4 Alkohol a sugestibilita

Tématu zneužívání návykových látek a sugestibility se doposud nedostalo adekvátní pozornosti. Santtila, Ekholm & Niemi (1998 a 1999) se pokusili vysledovat vliv **alkoholu**,

resp. **stavu opilosti** na sugestibilitu jedince. Bylo zjištěno, že u probandů pod vlivem alkoholu sugestibilita překvapivě klesala. To se ovšem týká situace, kdy by byl prováděn výslech s jedincem v tu chvíli opilým. Autoři studie se domnívají, že v případě, kdy by byl pachatel či svědek pod vlivem alkoholu v situaci, o které podává svědectví a nikoli až následně při výslechu, kdy vliv vyprchá, došlo by k opačné situaci a sugestibilita by naopak vzrostla vlivem problémů s pamětí spojených s kódováním události do paměti. Je ovšem nutné brát v potaz množství zkonsumovaného alkoholu a míru individuálního dopadu na kognitivní a další charakteristiky jedince.

3.6 Další vybrané psychologické charakteristiky ve spojitosti se sugestibilitou

Sociální žádoucnost a sugestibilita

Studie zaměřené na zkoumání sociální žádoucnosti a sugestibility docházejí k rozporupným závěrům. Nalezené korelace byly buď malé, byť signifikantní (Gudjonsson, 1983; Tata & Gudjonsson, 1990), nebo nebyly nalezeny žádné (Gudjonsson, 1993). Sociální desirabilita je v těchto studiích obvykle měřena na lži skórech vhodných testů (EPQ, Marlowe-Crowne scale).

Sebevědomí a sugestibilita

U obětí násilných trestných činů může významně poklesnout míra jejich sebevědomí. Připočteme-li k tomu skutečnost, že lidé s obecně nízkým sebevědomím mohou mít potíže zvládat nároky vyšetřování, je logické, že se někteří výzkumníci rozhodli zkoumat případnou existenci vztahu mezi **sebevědomím** a sugestibilitou.

Ve dvou studiích zaměřených na tuto problematiku jejich autoři zjistili, že lidé s nízkým sebevědomím¹⁴ skórovali na škále sugestibility statisticky signifikantně výše, a to bez ohledu na to, zda k nim vyšetřovatelé v průběhu vyšetřování přistupovali příkře nebo přátelsky (Baxter, Jackson, & Bain, 2003; Bain, Baxter, & Fellowes, 2004). Lidé s nízkým

---

¹⁴ Měřeno pomocí Battle Self-esteem Inventory: Battle, 1981

sebevědomím skórovali v celkové sugestibilitě (měřeno GSS) až dvakrát výše než lidé s vysokým sebevědomím (tzn. byli dvakrát tolik sugestibilní). Už dříve Gudjonsson & Lister (1984) upozornili na vztah mezi sebevědomím vyšetřovaného a chováním vyšetřovatele, když zjistili, že pokud vyšetřovatel záměrně volí takové techniky a postupy, které směřují ke snížení sebevědomí vyslýchaného, zvýrazní se v chování takového jedince projevy sugestibility.

Předpokládá se, že nízké sebevědomí zvyšuje sugestibilitu jedince díky způsobu, jakým tento jedinec vyhodnocuje svou roli v kontextu vyšetřování, což může vést k větší připravenosti podléhat návodným otázkám, zejména jsou-li doprovázeny negativní zpětnou vazbou.

Negativní životní události, předchozí viktimizace a sugestibilita

Vztahem mezi **negativními životními událostmi** a **předchozí viktimizací** se zabývá velký počet studií. Gudjonsson, Sigurdsson, & Sigfusdottir (2009, 2010) zjistili, že oběti násilí, sexuálně motivovaných přečinů a šikany v období dospívání projevují ve svém chování vyšší míru sugestibility. Drake (2011) ve své práci poukazuje na souvislost mezi **problematickým rodinným zázemím** a zvýšenou mírou sugestibility. Autorka se domnívá, že negativní životní události predisponují některé jedince k vyšší míře sugestibility, neboť lidé s takovouto historií bývají mj. úzkostnější a depresivnější. Zejména úzkost může se sugestibilitou souviset, jak bylo popsáno dříve v textu.

V tomto kontextu se Drake věnovala i spojitosti sugestibility s **teorií přílnutí**¹⁵ (Bowlby, 1988). Attachment byl zkoumán nejen pro svou možnou souvislost s negativními životními prožitky, ale i s ohledem na dyadickou stránku vztahu vyšetřovatel – vyšetřovaný, ve které se za určitých okolností může odrážet rodinný model jedince. Drake (2011) zjistila nepřímý vztah mezi vyhybavou vazbou a jednou ze subškál Gudjonssonovy škály sugestibility nazvanou „posun“, když zahrnula další proměnnou – množství prožitých negativních událostí. Předpokládá se, že vulnerabilita pramenící z vyhybavé vazby ústí do negativního myšlenkového nastavení jedince (negativního očekávání) v kontextu situace

---

¹⁵ Bowlbyho teorie přílnutí hovoří o psychologické důležitosti kvality emočního pouta mezi dítětem a jeho primárním pečovatelem a předpokládá, že kvalita tohoto „pouta“ se odráží v dospělém životě, zejména ve vztazích a očekáváních jedince. Bowlby rozlišuje bezpečnou, vyhybavou, ambivalentní a dezorganizovanou vazbu. Bezpečná vazba předpokládá u dítěte rozvoj resilience v dospělosti, zatímco v opačném případě - při nejisté vazbě, dochází k mnoha negativním důsledkům, např. vulnerabilitě. atp.

výslechu. Je nutné podotknout, že výzkumů zaměřených na toto téma bylo provedeno pouze několik a bylo by tedy předčasné vyvozovat pevné závěry.

3.7 Vybrané výslechové postupy a jejich role v kontextu zkoumání sugestibility

„Výpověď je **produktem vzájemné interakce** vyšetřujícího a vyšetřované osoby a zároveň výsledkem psychické činnosti, stavů a vlastností vypovídající osoby“ (Gillernová, Boukalová, Eds., 2006, s. 168). Přestože tato práce je věnována zejména psychologickým aspektům výslechové sugestibility osob, byla by nekompletní, kdyby v rámci interakčního kontextu získávání výpovědi nebyly alespoň okrajově zmíněny některé vybrané **techniky vedení výslechu** a jejich podíl na míře věrohodnosti získané výpovědi.

Foster (1969, s. 685) uvádí, že výslech „může vyvolat stav podobný transu, kdy se objevuje zvýšená sugestibilita“ a to tak, že „pravda a lež se v mysli podezřelého beznadějně propletou“. V následujících odstavcích budou konfrontovány dva přístupy k výslechu svědků (resp. podezřelých), americký a britský.

Ve Velké Británii jsou výslechy vedeny v souladu s pravidly vyjádřenými zkratkou **PEACE** (Home Office, 2007). Cílem těchto pravidel je (i) ochrana svědka před nevhodnými výslechovými technikami a (ii) vyškolení zodpovědných osob ve správném vedení výslechu. Akronym PEACE popisuje jednotlivé kroky modelu policejního výslechu, jsou to: plánování a příprava (P – aj. planning and preparation), zapojení a vysvětlení (E – aj. engage and explain), shrnutí (A – aj. account), uzavření a vyhodnocení (C – aj. closure a E – aj. evaluate). Tento postup je **zaměřen na získání reliabilního svědectví**, a to i od osob, které lze z hlediska výslechové sugestibility považovat za vulnerabilní. Jeho hlavní přínos spočívá v unifikaci výslechových metod a zároveň umožňuje kriminalistům mj. porozumět některým psychologickým souvislostem vedení výslechu.

Za měřítko úspěšnosti používání tohoto modelu lze vzít počet nesprávných odsouzení¹⁶, který v Británii od okamžiku zavedení tohoto modelu významně klesá (Milne & Bull, 2004).

---

¹⁶ Tato odsouzení nelze považovat za neoprávněná, neboť v okamžiku vynesení verdiktu odpovídají platným zákonům a v tu chvíli dostupnému důkaznímu materiálu. Z důvodu nedostatku adekvátní terminologie označují tato odsouzení jako nesprávná.

V kontrastu s britským trendem zůstává ve Spojených státech počet nesprávně odsouzených stále vysoký, což je některými autory dáváno do souvislosti s propagací a využíváním nátlakových metod při výslechu. Podle Gudjonssona (1992; Kassin, 1997) je to Reidova technika výslechu, která nejčastěji vede k případům nesprávného odsouzení podezřelého. Postup při této technice výslechu je popsán v závěru kapitoly.

Před zavedením metody PEACE byly i v Británii policisty při výslechu relativně často využívány nátlakové až donucovací metody s cílem získat doznání podezřelého (Irving, 1980). Svědek byl během výslechu pasivní a běžnou součástí bylo kladení návodných otázek (McConville & Hodgson, 1993; Pearse & Gudjonsson, 1996). S nadsázkou se dá říci, že z policisty, který vymáhal doznání podezřelého, se zavedením nové metody stal spíše **facilitátor získávání svědectví** (Milne & Bull, 2004). Za další aspekt pokroku lze považovat pořizování audio a video nahrávek výslechů, které jsou nyní v Británii běžnou součástí policejní práce (Baldwin, 1993).

Pro získání lepší představy o tom, jak v praxi vypadá využití nátlakových technik během rozhovoru, zde představím doporučený způsob výslechu podezřelých, jak je školen a praktikován v USA. **Reidova technika** představuje výslech **zaměřený na obviňování podezřelého** a v první řadě usiluje o **získání doznání** od vyšetřované osoby. Sestává se z devíti doporučených kroků (viz níže, Inbau, Reid, & Buckley, 2001). Jakmile byl podezřelý informován o svých právech, je zahájen jeho výslech. Ten je konstruován tak, aby s **využitím doporučených manipulativních** technik motivoval podezřelého k přiznání viny.

- (i) Informovat podezřelého, že proti němu existují přesvědčivé usvědčující důkazy, a to i v případě, že žádné takové důkazy nejsou vyšetřovatelům k dispozici.
- (ii) Zdánlivě ospravedlňovat spáchaný zločin; vina je vyšetřovatelem přenášena na jinou osobu, často samotnou oběť zločinu.
- (iii) Nedovolit během výslechu podezřelému popřít vinu, což je považováno za překážku k získání doznání viny. Popření viny by rovněž mohlo motivovat podezřelého k požadavku na přítomnost právního zástupce, což je z pohledu vyslychajícího nežádoucí.
- (iv) Využít informace, které podává podezřelý jako důkaz své nevinny a manipulativně je obrátit proti vyšetřovanému.
- (v) Svým vystupováním (v roli vyšetřovatele) podporovat zdání důvěryhodnosti a upřímnosti.

- (vi) Obviněný je díky přesvědčení o upřímnosti vyšetřovatele klidnější a nakloněnější spolupráci. V důsledku tohoto přesvědčení obviněný přejímá pasivní roli, nabízí alternativní vysvětlení události. Tuto skutečnost vyšetřovatel využije k zaměření se na výčet faktů, skutečných či smyšlených, poukazujících na vinu podezřelého. Vyšetřovatel by měl ukázat známky sympatie a porozumění a chtít po podezřelém, aby „konečně řekl pravdu“. Někteří podezřelí se v tuto chvíli rozpláčou, což by mělo být opět využito ve prospěch vyšetřovatele - je to považováno za předstupeň doznání viny.
- (vii) Podezřelému jsou pokládány alternativní otázky, které umožňují vyslychanému vybrat si ze dvou variant spáchání zločinu. Obě možnosti v otázce implikují vinu podezřelého, jedna z nabízených možností je však sociálně přijatelnější.
- (viii) Vyzvat podezřelého k doznání viny před svědkem.
- (ix) Zdokumentovat průběh výslechu a zajistit podpis doznání obviněným.

Celý postup skrývá potenciál k získání nesprávných informací a nepravdivých doznání a to zejména u vulnerabilnějších osob. Nedávné výzkumy ukazují, že počet nepravdivých doznání vyprovokovaných postupy vyšetřovatelů při výslechu, se v Británii pohybují mezi 15 až 20 % (Kassin, Drizin, Grisso, Gudjonsson, Leo, & Redlich, 2010). Drizin & Leo (2004), kteří analyzovali případy vyšetřovateli vyvolaných nepravdivých doznání v USA mezi lety 1971 až 2002 uvádějí, že tam tvoří 81 %.

Kassin & McNall (1991) hovoří v souvislosti s Reidovou technikou o tzv. **maximalizaci**. Pod tuto hlavičku autoři řadí výslechové postupy směřující k zastrašení a vyděšení vyslychané osoby, resp. podezřelého. Vyšetřovatelé využitím těchto výslechových postupů usilují o zvýšení prožívaného napětí a úzkosti podezřelého. Ve svých sděleních směrem k podezřelému zvyšují závažnost činu, kterého se měl dopustit, dopouštějí se hrozeb různého druhu a podezřelého opakovaně obviňují. Konfrontují jej se skutečnými či domnělými důkazy, apelují na jeho svědomí a morální hodnoty. V rámci „maximalizace“ vyšetřovatelé dále zmiňují domnělé nebo skutečné výpovědi spolupachatelů; tvrdí, že výpověď podezřelého je nedůvěryhodná a upozorňují na případné rozpory v předchozích sděleních obviněného. Vše, co podezřelý sdělil, je zpochybňováno a překrucováno (tzv. kontinuální debata).

S ohledem na interakční a sociální povahu policejního výslechu a právní rámec celého vyšetřování nelze vyloučit, že vulnerabilnější vyslychaný bude vnímat situaci vyšetřování

jako nátlakovou i v případě, kdy výslech probíhá bez explicitně vyvíjeného nátlaku a v souladu se standardy PEACE. Zdá se, že někteří jedinci, náchylnější k negativní interpretaci dění okolo sebe, mohou velmi citlivě vnímat i pouhé náznaky negativní zpětné vazby a podléhat nejistotě situace, což ve svém důsledku může podpořit negativní projevy výslechové sugestibility (Gudjonsson & Clark, 1986). Předpokládá se, že tyto jedinci jsou vysoce vnímaví k jemným změnám ve vystupování vyšetřovatele (změny výrazu obličeje, změny tónu hlasu, atp.) (Baxter & Boon, 2000; Baxter, Boon, & Marley, 2006). Poslední výzkumy tak ukazují, že i v zemích, ve kterých se podobně jako v Británii snaží koncepčně omezovat dopad možné výslechové sugestibility vyslychané osoby na vyšetřování, nelze zcela zabránit projevům tohoto fenoménu a je vyžadována další práce na porozumění těmto aspektům.

Na závěr je vhodné popsat doporučovanou výslechovou techniku, směřující k maximální redukci potenciální projevů výslechové sugestibility, a to i u vulnerabilních jedinců, neboť se snaží facilitovat paměťové procesy vyšetřované osoby bez nevhodného sugestivního působení. Tato technika je popisovaná jako **kognitivní interview**. Vyšetřované osobě je nejprve poskytnut prostor pro vlastní vyjádření, aniž se vyšetřovatel této osoby přímo dotazuje. Zachování asociační posloupnosti vybavovaných vzpomínek vyšetřovaného umožňuje získat maximální množství informací, aniž by tyto informace byly už v zárodku „kontaminovány“ návodnými otázkami, či negativní zpětnou vazbou ze strany vyšetřovatele. Kognitivní interview zahrnuje čtyři základní strategie. Vyšetřovaný je požádán, aby (i) si vybavil kontext prostředí a situace, o které vypovídá, (ii) si vybavil emoce, které prožíval, (iii) necenzuroval vzpomínky a hovořil o všem, co jej v souvislosti s tématem napadne, (iv) po dovyprávění události může být vyšetřovaný tázán, aby vypovídal znovu, ovšem v jiném pořadí řazení zážitku. (Ginet & Verkampt, 2007). Je však potřeba mít na paměti, že opakované dotazování může být rovněž chápáno jako sugestivně působící podnět. Register & Kihlstrom (1988) v kritickém zhodnocení Gudjonssonovy práce upozornili na skutečnost, že opakované dotazování někteří jedinci vnímají jako implicitní kritiku a má proto podobný efekt jako negativní zpětná vazba.

Ve zkoumání sugestibility jedince jistě není možné opomíjet situaci, v jaké se vyšetřovaná osoba nachází. Vlivy prostředí (např. umístění do vazby, vliv deprivace, atp.) mohou mít nezanedbatelný vliv na prožívání jedince a tím i na jeho chování. Obzvláště zřetelně se tyto vlivy projevují u tzv. nepravdivých přiznání, kdy podezřelé osoby ve snaze vyhnout se pro ně nesnesitelnému tlaku dlouhých výslechů, se snaží ze situace uniknout nepravdivým přiznáním viny.

V České republice chybí závazný ucelený postup či školení ve vedení výslechu se svědky, podezřelými a oběťmi trestné činnosti. Jednotlivé techniky jsou voleny izolovaně v závislosti na individuálním výběru vyšetřovatele (Boukalová, 2007). Gudjonssonovy škály sugestibility by v našich podmínkách mohly být využívány v rámci psychologické konzultační činnosti ve vyšetřování jako podpora vedení výslechů.

4 Gudjonssonovy škály sugestibility

V průběhu trestního řízení může být kladen požadavek na posouzení **věrohodnosti výpovědi** svědka, oběti či podezřelého ze spáchání vyšetřovaného trestného činu. Jedním z možných způsobů, jak posoudit míru spolehlivosti informací získaných při výslechu, je **diagnostika** obecné **výslechové sugestibility** osoby. Pro tyto účely sestavil v osmdesátých letech Gisli Gudjonsson dvě škály sugestibility - GSS 1 a GSS 2 (Gudjonsson Suggestibility Scales), které jsou v praxi využívány ke **zhodnocení reakcí** osoby na **návodné otázky** a **negativní zpětnou vazbu** při rozhovoru (výslechu), v němž si (vyslýchaná) osoba vybavuje vzpomínky ohledně minulé události, které byla přímým svědkem.

Konečným impulzem k vytvoření škál se pro Gudjonssona stala účast v trestní kauze mentálně retardované dívky, oběti sexuálně motivovaného deliktu. Důvěryhodnost svědecké výpovědi mladé ženy byla s ohledem na povahu jejího handicapu před soudem zpochybnována a Gudjonsson v roli přizvaného soudního experta měl tyto pochybnosti potvrdit nebo vyvrátit. Popsaný případ se následně v Británii stal **precedentem k využívání psychologických důkazů** v podobných typech soudních stání (Gudjonsson & Gunn, 1982).

Záměrem autora při tvorbě škál bylo vytvoření **standardizovaného psychodiagnostického nástroje** umožňujícího identifikovat osoby, které jsou snadno ovlivnitelné specifickými okolnostmi policejního výslechu a vyšetřování. GSS 1 a GSS 2 si kladou za cíl objektivně měřit výslechovou sugestibilitu operacionalizovanou v kontextu policejního vyšetřování a výslechu (Gudjonsson & Clark, 1986) jako:

- 1) tendenci osoby (ne)**podléhat návodným otázkám** (autor používá výraz „**yield**“, do češtiny lze převést jako „podléhání“)
- 2) (ne)schopnost osoby **snášet negativní zpětnou vazbu** spojenou s výslechem (autor používá výraz „**shift**“, do češtiny lze převést jako „posun“).

4.1 Popis testu a typy škál

GSS 1 a GSS 2 jsou sestaveny tak, aby co nejlépe simulovaly situaci skutečného výslechu. Vyšetřované osobě jsou škály předkládány jako zkouška paměti¹⁷.

Vyšetřované osobě je nejprve přečten nebo přehrán **fiktivní příběh**¹⁸. Následně je osoba vyzvána, aby sdělila vše, co si z příběhu pamatuje. Sleduje se tzv. **okamžité vybavení** (aj. immediate recall). Následuje 50 minutová přestávka a poté je osoba požádána, aby ještě jednou sdělila vše, co si z příběhu pamatuje. Zde je sledováno tzv. **odložené vybavení** (aj. delayed recall). Odpovědi jsou administrátorem zapisovány do archu pro účely pozdějšího vyhodnocení. Po okamžitém a odloženém vybavení nastává poslední část testu, která se sestává z **dvaceti otázek**, z nichž **patnáct je návodných** (tzn. dotazují se návodným způsobem na věci, které osoba na základě příběhu nemůže znát). Těchto dvacet otázek je osobě položeno dvakrát. Po prvním kole otázek administrátor získává hodnoty pro subškálu *podléhání 1* (aj. yield 1), kterou tvoří prostý součet „podlehnutí“ návodným otázkám. Po prvním kole je osobě administrována negativní zpětná vazba a opět položeno stejných dvacet otázek. Tentokrát odpovědi sytí subškálu *podléhání 2* – yield 2. Rozdíl mezi odpověďmi v prvním a druhém kole tvoří třetí skóre – *posun* (aj, shift). Celková sugestibilita je pak počítána jako prostý součet skóre *podléhání 1* a *posun*.

4.1.1 Informace získané z testu

Test byl zkonstruován se záměrem získat informace o **výslechové sugestibilitě** vyšetřované osoby, což je operacionalizováno pomocí škál *posun* a *podléhání 1*. Součet výsledků těchto dvou škál tvoří *celkovou* naměřenou *sugestibilitu osoby*.

Podléhání 1 (aj. Yield 1) - informace zde získaná se vztahuje k počtu návodných otázek, kterým vyšetřovaná osoba v rozhovoru „podlehla“ ještě před podáním negativní zpětné vazby. Testované osobě je položeno celkem dvacet otázek, z nichž patnáct je návodných, zbylých pět je možno zodpovědět pravdivě v kontextu vyslechnutého příběhu.

---

¹⁷ Sdělení skutečného důvodu testování by mohlo vyšetřovanou osobu nežádoucím způsobem zcitlivět a tím ovlivnit reliabilitu testu, je proto silně nedoporučeno (Warren, Hulse-Trotter, & Tubbs, 1991).

¹⁸ Příběh byl sestaven na stejných principech jako standardní paměťové testy (např. Wechsler Memory Scale). Vzhledem k požadavku na normální kapacitu paměti je žádoucí před zadáním GSS administrovat vyšetřovanému paměťový test, sloužící k vyloučení možných poruch paměti, je-li podezření na jejich přítomnost. Zjištění závažné poruchy paměti je kontraindikací k administraci GSS.

Maximální možné skóre, které lze získat, je patnáct bodů. Nenávodné otázky, byť zodpovězeny nesprávně, se do celkového skóre subškály nezapočítávají.

Podléhání 2 (aj. Yield 2) - skór získaný v této škále vypovídá o počtu „podlehnutí“ návodným otázkám ve druhém kole rozhovoru. Negativní zpětná vazba podaná po prvním kole rozhovoru simuluje tlak, který obvykle pro vyslychanou osobu představuje výslech, *podléhání 2* tedy dobře demonstruje, k jakému posunu dochází u osoby poté, co je vystavena podobným podmínkám jako při výslechu. Vyšetřovaná osoba zde v sugestibilitě vlivem negativní zpětné vazby skóruje obvykle výše než v *podléhání 1*¹⁹.

Posun (aj. Shift) - po prvním kole dotazování je vyšetřované osobě bez ohledu na správnost podaných odpovědí podána negativní zpětná vazba – „udělal(a) jste určité množství chyb, je proto zapotřebí projít otázky ještě jednou a tentokrát se pokuste být v odpovědích přesnější“. „Posun“ vyjadřuje, u jakého množství otázek vyšetřovaná osoba změnila svou odpověď při srovnání prvního a druhého kola rozhovoru, tedy rozdíl mezi *podléhání 1* a *podléhání 2*. Zatímco špatně zodpovězená nenávodná otázka se nezapočítává do celkového součtu škál *podléhání 1* a *2*, pokud se u nenávodné otázky liší odpověď mezi prvním a druhým kolem dotazování, je započtena jako posun. Z toho důvodu je možné na subškále *posun* získat až dvacet bodů.

Celková sugestibilita (aj. Total Suggestibility) – je tvořena součtem subškál *posun* a *podléhání 1*. Představuje zhodnocení celkové sugestibility vyšetřované osoby.

Okamžité vybavení (aj. Immediate recall) - umožňuje získat představu o schopnosti vybavování si informací u vyšetřované osoby. Lze z něj usuzovat na pozornost, koncentraci a paměť. Maximální možný počet údajů, na které si osoba může vzpomenout, je čtyřicet.

Odložené vybavení (aj. Delayed recall) - v této subškále získáváme informaci o schopnosti vyšetřované osoby vybavit si fakta vyslechnutého příběhu po padesáti minutách od „okamžitého vybavení“. I zde je maximální možný počet vybavených údajů čtyřicet.

Jak u okamžitého, tak odloženého vybavení se sleduje ještě (i) **zkreslení** (aj. distortion) – pokud si osoba vybaví vzpomínku z příběhu, ale nepřesně, je skórována jako *zkreslení* a (ii) **výmysly** (aj. fabrication) – za výmysl je považována jakákoliv informace dodaná do vzpomínky, která se neobjevila v původně vyslechnutém příběhu. *Zkreslení* a *výmysly* dohromady tvoří tzv. **celkovou konfabulaci** (aj. confabulation) - osoba s narušenou pamětí

---

¹⁹ Což bylo potvrzeno i při adaptaci GSS 1 na české populaci – viz statistické normy, příloha H.

může mít tendenci nevybavitelné vzpomínky nahrazovat vlastními smyšlenkami bez náhledu na to, že si ve skutečnosti vymýšlí. *Konfabulace* původně netvořila součást výstupů GSS 1 a GSS 2, ale v průběhu času Gudjonsson zjistil, že by mohla vhodně doplnit obrázek o sugestibilitě vyšetřované osoby a je součástí některých statistických norem (např. mladiství)²⁰.

GSS 1 a GSS 2 je možno doplnit ještě **Gudjonssonovým testem compliance** (GCS). Zatímco v kontextu výsledkové sugestibility si vyslýchaná osoba neuvědomuje, že podává nepravdivou nebo pozměněnou informaci, koncept compliance - vyhovění stojí na předpokladu, že osoba si je vědoma nepřesnosti nebo nepravdivosti podávaného svědectví. Činí tak z touhy vyhovět vyšetřovatel, ve snaze vyhnout se nepříjemnostem, atp. GCS je ovšem mimo záběr diplomové práce a je zde proto zmíněn pouze doplňkově.

4.2 Psychometrické vlastnosti škál

4.2.1 Reliabilita

Gudjonsson uvádí, že bylo dosaženo dobré reliability. Interní konzistence, vyjádřená pomocí **Cronbachovo alfa**, je 0,77 a 0,71 pro *podléhání 1* a *posun* (Gudjonsson, 1984; Singh & Gudjonsson, 1987).

Korelace mezi naměřenou sugestibilitou u obou paralelních forem GSS indikuje dobrou test-retestovou reliabilitu. U celkové sugestibility se korelace mezi GSS 1 a GSS 2 pohybují od 0,92 (měřeno ve stejnou dobu) po 0,81 (testováno při dvou různých příležitostech) (Gudjonsson, 1987a).

S ohledem na vysoké riziko zapamatování příběhu byla **test-retest reliabilita** zkoumána na vzorku osob, kterým byly administrovány obě verze GSS. Testováním prošly celkem čtyři skupiny osob. Probandi 2. – 4. skupiny byli vybráni z „forenzní populace“, první skupinu tvořila normální populace (viz Tab. 1 na následující straně).

---

²⁰ Z tohoto důvodu informace o zkreslení, výmyslech a celkové konfabulaci netvoří součást statistických norem pro britskou normální dospělou populaci, ale v české adaptaci jsou do statistických norem zahrnuty.

	Skupina 1 (n=28)	Skupina 2 (n=32)	Skupina 3 (n = 30)	Skupina 4 (n = 90)
Okamž. vyb.	0,77	0,93	0,87	0,77
Zpož. vyb.	0,73	0,92	0,86	0,75
Podléhání 1	0,84	0,86	0,78	0,78
Podléhání 2	0,86	0,90	0,84	0,75
Posun	0,79	0,80	0,73	0,74
Celková sug.	0,90	0,92	0,82	0,83

Tab. 1 – Test-retestová reliabilita (Gudjonsson, 1997, s. 17)

4.2.2 Validita

GSS byly v průběhu času podrobeny velkému množství validizačních studií. Studie autorů Tully & Cahill (1984) naznačuje vysokou **prediktivní validitu** GSS. V rámci experimentu, kterého se účastnilo 45 osob, z nichž 30 bylo mentálně retardovaných, byl probandům nejprve administrován GSS 1, následně v roli diváků zhlédli divadelní scénku. Týden poté byli všichni probandi vyslechnuti skutečnými policisty, kteří se jich dotazovali na podrobnosti ohledně představení. Celková sugestibilita negativně korelovala s počtem správně udaných informací ($r = -.63$; $p < .001$) a pozitivně s počtem nesprávných informací ($r = .39$; $p < .01$). Tyto výsledky tak naznačují, že se sugestibilitou osoby roste i počet nesprávně udaných informací a klesá počet těch správných.

Gudjonsson (1991a) administroval GSS 20 osobám, které se v rámci výsledku doznaly k činu, který prokazatelně nespáchaly a v kontrastu k tomu 20 jiným osobám, které přes jasné důkazy svou vinu popíraly až do usvědčení soudem. Studie ukázala, že signifikantně výše v testu skórovali ti, kteří se nepravdivě doznali, zatímco ti, kteří odmítali svou vinu doznat, skórovali v testu velmi nízko. Další studie (Gudjonsson & Singh, 1984b; Sharrock & Gudjonsson, 1993) potvrdily negativní korelaci mezi celkovým skóre sugestibility v GSS a předchozím usvědčením, a to bez ohledu na inteligenci recidivisty.

V rámci ověřování **konstruktové** validity škál byly otázky GSS 1 a později i GSS 2 podrobeny komponentní analýze se záměrem prozkoumat jejich vztah k položkám *podléhání 1* a *posun*. Analýzy potvrdily existenci dvou rozdílných faktorů a oprávnily tak použití dvou separátních subskórů (Gudjonsson, 1987a,b)²¹.

²¹ I tato skutečnost byla potvrzena při analýze české adaptace GSS 1, viz Podkapitola 5.3.3 Validita.

4.2.3 Standardní chyba měření

Při interpretaci skóre obdržených administrací GSS 1 je nutno brát v potaz standardní chybu měření, která vyjadřuje možné rozpětí hodnot kolem teoretické „pravdivé“ hodnoty testované osoby. Pokud je jedna osoba testována více než jedenkrát, lze očekávat, že její výsledky se budou lišit vlivem faktorů jako např. pozornost, motivace, únava, postoj k testování, chování examinátora, prostředí, atp. Níže uvedená tabulka (Tab. 2) uvádí standardní chyby měření 4 skupin probandů, kterým byly administrovány obě škály sugestibility. Chyba měření byla vypočítána vždy ze dvou výsledných hodnot v obou paralelních verzích testu.²²

Jak vyplývá z tabulky, standardní chyba měření je vyšší pro 3. a 4. skupinu. Zatímco 1. a 2. skupině sledovaných osob byly obě verze testu administrovány za sebou, 3. a 4. skupina absolvovala testy v delším časovém rozpětí, přičemž větší časový rozestup zvyšuje riziko získání rozdílných skóre. Gudjonsson (1997) doporučuje při interpretaci výsledku testované osoby brát v úvahu standardní chybu odhadu 3. a 4. skupiny. Je-li brána v potaz standardní chyba měření např. u celkové sugestibility (s využitím dat 4. skupiny), pak je nutné počítat, že se 75% pravděpodobností „skutečné“ skóre testované osoby leží v rozmezí 2,5 bodu kolem získané hodnoty v testu. Při 95% pravděpodobnosti se standardní chyba měření zdvojnásobí na hodnotu 5.

	Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3	Skupina 4
Okamž. vyb.	2,78	2,17	3,20	3,28
Zpož. vyb.	3,48	2,12	3,31	3,47
Podléhání 1	1,36	1,57	1,78	1,91
Podléhání 2	1,61	1,49	1,60	2,29
Posun	1	1,65	1,65	1,67
Celková sug.	1,64	1,84	2,48	2,50

Tab. 2 – Standardní chyba měření (Gudjonsson, 1997, s. 16)

²² Jedná se o paralelní verze testu. Administrovat stejné osobě dvakrát tutéž škálu by vzhledem k riziku zapamatování příběhu nemělo smysl. Z tohoto důvodu nebylo možné standardní chybu měření získat při adaptaci GSS 1 na české populaci.

4.3 Reflexe Gudjonssonových škál sugestibility

Gudjonssonova snaha o vytvoření modelu výsledkové sugestibility s důrazem na individuální rozdíly a následné vytvoření škál sugestibility, které tyto rozdíly umožňují kvantifikovat, byla několikrát podrobena kritice.

Schooler & Loftus (1986) považují Gudjonssonův příspěvek za komplementární ke své snaze experimentálně ověřovat příčiny vedoucí k chybám v očitých svědectvích. Autoři ve svých studiích kladou důraz na **efekt sugestivních činitelů** prezentovaných osobám po události na přesnost vybavovaných informací. Zatímco Schooler a Loftus ve svých experimentech opomíjeli osobnostní faktory, které jsou v centru zájmu Gudjonsonova & Clarkova modelu (1986), autorům modelu **vytýkají** relativně **malý zájem o kognitivní mechanismy** podílející se na zahrnutí sugestivního podnětu do vzpomínky. Dva z těchto mechanismů považují za obzvlášť podstatné – (i) **doba**, která uplynula mezi událostí a podáním svědectví a (ii) **způsob**, jakým je na svědka sugestivně působeno. Schooler a Loftus se domnívají, že (i) čím větší je časová prodleva mezi událostí a svědectvím o ní, tím snadněji se ve svědectví objevují nepřesnosti a chyby bez ohledu na míru výsledkové sugestibility osoby. Loftus (1981) dále experimentálně potvrdila, že způsob, jakým je osobě prezentovaná zavádějící informace, se výrazně odráží na přesnosti svědectví. Jakmile je zavádějící informace prezentovaná otevřeně, subjekt jí podléhá s menší pravděpodobností. Další autoři potvrdili, že pokud osoba čte příběh obsahující zavádějící informace pomalu a pečlivě, odhalí snadněji nesrovnalosti (Greene, Flynn, & Loftus, 1982; Tousignant, Hall, & Loftus, 1986). Schooler spolu s Loftus se proto domnívají, že zejména faktory nejistoty, interpersonální důvěry a negativní zpětné vazby lze vysvětlovat ne na základě interindividuálních rozdílů s nimi spojených, ale na podkladě důvěry osoby v přesnost vlastních vzpomínek.

Na základě výše uvedeného se lze domnívat, že síla negativní zpětné vazby se projeví tehdy, má-li osoba pochybnost o kvalitě vybavované vzpomínky. Jinými slovy může mít **stejná negativní zpětná vazba na stejnou osobu různý efekt** v kontextu kvality uložené vzpomínky.

Mezi kritiky konceptu negativní zpětné vazby se řadí i již zmiňovaní Register & Kihlstrom (1988). Tito autoři prokázali, že dvakrát za sebou pokládané stejné otázky jsou vnímány jako implicitní negativní zpětná vazba a navrhuji proto rozlišovat (i) samotnou negativní zpětnou vazbu a (ii) reakci na opakované dotazování.

Za relativní nedostatek modelu i testové metody lze považovat skutečnost, že ve svých teoretických východiscích čerpá z dat získaných převážně v umělých podmínkách experimentální situace. Lze jen spekulovat o míře sebejistoty ohledně přesnosti vzpomínek např. u ženy, která sleduje na videozáznamu únos pro ni anonymního dítěte a ženy, která byla svědkem únosu dítěte vlastního.

5 Adaptace a ověření Gudjonssonovy škály sugestibility (GSS 1) na české populaci

Literárně přehledová část předkládané diplomové práce nabízí seznámení se s problematikou studia výslechové sugestibility. V úvodu práce byla nejprve představena některá vybraná teoretická východiska studia sugestibility a návazně na to přístupy k jejímu pojetí ve forenzní a experimentální psychologii s důrazem na příspěvek autorů Elizabeth Loftus a Gisli Gudjonssona, autora překládané testové metody (viz kapitola 2. Teoretická východiska výslechové sugestibility). Klíčovou část teoretické části diplomové práce tvoří třetí kapitola, věnovaná vybraným psychologickým aspektům výslechové sugestibility, zohledňující možnosti praktické aplikace získaných informací do kriminalistické praxe. Teorie výslechové sugestibility je ve svých myšlenkových východiscích úzce svázána s Gudjonssonovými škálami sugestibility – GSS 1 a GSS 2 (viz kapitola 4. Gudjonssonovy škály sugestibility), neboť Gudjonsson na modelu výslechové sugestibility i škálách určených k jejímu měření pracoval paralelně. Zmiňované škály v současnosti představují pravděpodobně jediný standardizovaný psychodiagnostický nástroj umožňující kvantifikovat míru výslechové sugestibility osob účastnících se kriminálního vyšetřování (i když aplikační pole této metody je širší, viz závěrečná kapitola empirické části).

Empirická část diplomové práce je věnována **adaptaci GSS 1 do českého prostředí a jejímu pilotnímu ověření v českých podmínkách**. Výsledkem této snahy, shrnuté v empirické části diplomové práce, jsou:

- (i) česká adaptace GSS 1 – překlad testu
- (ii) pilotní administrace testu v českém prostředí
- (iii) psychometrické údaje české adaptace GSS 1 – položková analýza, reliabilita a validita
- (iv) statistické normy vytvořené na základě dat sesbíraných na nereprezentativním vzorku normální dospělé české populace (N = 142)
- (v) vytvoření pokynů k administraci škály
- (vi) popis způsobu interpretace a možnosti využití GSS1.

5.1 Cíle výzkumu

Cílem empirické části diplomové práce je převedení Gudjonssonovy škály sugestibility - GSS 1 do českého jazyka a ověření základních psychometrických parametrů české adaptace GSS 1 na vybraném vzorku normální české populace.

Vyústěním práce je český překlad GSS 1 s instrukcemi k administraci, pokyny k vyhodnocování a orientační normy pro dospělé českou populaci vzešlé z pilotního výzkumu na nereprezentativním vzorku české populace. Součástí adaptace GSS 1 pro českou populaci je ověření psychometrických parametrů: (i) položková analýza přeložené testové metody, (ii) ověření validity a (iii) reliability v českých podmínkách. Součástí výstupů je i kritická analýza metody a možností jejího využití v našem prostředí včetně způsobu její administrace a vyhodnocení.

V návaznosti na teoretická východiska a empirické nálezy Gudjonssona britské GSS 1 byly formulovány následující výzkumné otázky, resp. **pracovní hypotézy**.

- (i) **Pracovní hypotéza 1:** Pohlaví probandů nemá statisticky signifikantní vliv na výsledky v GSS 1 v žádném z 12 sledovaných ukazatelů.
- (ii) **Pracovní hypotéza 2:** Mezi českým a britským vzorkem normální dospělé populace není ve výsledcích jednotlivých subškál GSS 1 statisticky signifikantní rozdíl – přičemž je sledováno 12 ukazatelů (viz podkapitola 5.2.3 Výzkumný plán a metody).

Dále bylo nezbytné ověřit psychometrické vlastnosti české adaptace. Na základě získaných dat byla provedena (i) **položková analýza** a ověřena (ii) **reliabilita** a (iii) **validita**.

5.2 Metoda

5.2.1 Překlad

Cílem překladové fáze bylo zajištění dostatečné **sémantické ekvivalence** původní anglické testové metody a její české adaptace. Příběh GSS 1²³ a testové položky bylo nutno přeložit dostatečně srozumitelným způsobem, aniž by došlo k posunutí významu slov nebo pozměnění příběhu. Vzhledem k nárokům na paměť testované osoby byl kladen důraz na formální aspekty příběhu, zejména na **zachování délky příběhu** a celkovou **plynulost textu**.

---

²³ Překlad příběhu viz příloha A diplomové práce.

Pro potřeby následného skórování *okamžitého a odloženého vybavení* je příběh autorem rozdělen do 40 částí, což bylo v překladu nutno zachovat.

GSS 1 byla dvěma nezávislými překladateli přeložena do českého jazyka, vznikly tak dvě verze překladu. Instrukce pro překladatele zněla:

- (i) překlad nemusí být nutně doslovný,
- (ii) kromě zachování významu je nutné zajistit obdobnou celkovou délku příběhu,
- (iii) překlad musí kopírovat jednotlivé sekvence příběhu originálu – obsahem a zároveň přibližně stejným počtem slov.

Z těchto dvou nezávislých překladů byla sestavena česká pracovní verze GSS 1. Ta byla přeložena zpět do angličtiny a rodilým mluvčím porovnána s anglickým originálem GSS 1. Na základě srovnání byla osloveným rodilým mluvčím konstatována dostatečná shoda originálu a zpětného překladu české verze.

Výsledný **pracovní překlad** byl pilotně administrován vzorku 10 osob. Oslovené osoby byly poté, co test absolvovaly, požádány o komentář k jednotlivým částem příběhu. Příběh byl posuzován zejména z pohledu jeho srozumitelnosti, kdy v souladu se zadáním osoby z pilotního vzorku nahlas přemýšlely nad významy jednotlivých vět příběhu. Z analýzy vyplynulo pouze jedno problematické místo příběhu, kterému 2 probandi porozuměli nesprávně. Konkrétně se jednalo o větu „*police officer was touched by the woman's story*“, původní český překlad „*policisty se ženin příběh dotknul*“ – 2 probandi překladu rozuměli v jiném významu, než je původně zamýšlený a větu si vyložili tak, že „policista se urazil“. Jiný možný význam této věty je nenapadl, přestože, jak sami uváděli, nerozuměli tomu, proč by se měl policista urážet po vyslechnutí svědectví okradené ženy. Toto slovní spojení tedy bylo pro finální verzi nahrazeno v češtině jednoznačnějším – „policista s ženou soucítit“.

Podobně se osoby zařazené do pilotního vzorku vyjadřovaly ke srozumitelnosti a pochopitelnosti jednotlivých testových otázek, které jsou probandům administrovány 2x v samém závěru testu. Všechny otázky byly označeny za srozumitelné a nebyly zjištěny žádné posuny ve významu.

Diskuse k překladu

GSS 1 neobsahuje problematická kulturní specifika a jeho překlad tak nebyl výrazně komplikovaný. Testový příběh přímočaře a srozumitelně popisuje okradení (původně britské / v překladu české) turistky během zahraniční dovolené ve Španělsku, původní reálie tak mohly být zachovány téměř beze změny. Zcela nahrazeno bylo pouze jméno a příjmení hlavní protagonistky příběhu spolu s místem jejího bydliště a pochopitelně národností.

V překladové verzi se povedlo udržet nezbytné rozdělení originálního příběhu do čtyřiceti sekvencí, které slouží k následnému skórování *okamžitého a odloženého volného vybavení*. Toto rozdělení v českém překladu nemá dopad na plynulost ani srozumitelnost příběhu. Všechny sekvence odpovídají významově i svou délkou (za předpokladu, že anglické členy nejsou započítávány jako samotná slova), tzn. náročností na kapacitu paměti probanda.

Lze říci, že ani po **formální**, ani po **sémantické** stránce nebyly v překladu zjištěny žádné nesrovnalosti.

5.2.2 Výběrový soubor

Gudjonsson (1997) vytvořil statistické normy pro britskou normální dospělou populaci a několik dalších výběrových populací (islandští vězni, islandští mladiství pachatelé, mentálně retardovaní jedinci). Pro účely této práce jsem získala data z nerepresentativního vzorku **normální dospělé české populace**, která jsou následně porovnávána s daty normální dospělé britské populace (demografické údaje viz Tab. 1).

Kritéria pro zahrnutí osoby do výzkumu byla stanovena takto: (i) věk – minimální věková hranice 18 let²⁴ (není nutný souhlas rodičů s administrací testu), horní věkový limit není stanoven, (ii) respondent je bez klinického nálezu, který by mohl ovlivňovat jeho paměť, (iii) respondent je české národnosti.

Autor bohužel nespecifikuje způsob výběru respondentů do britského vzorku dospělé populace, pouze zmiňuje, že respondenti pocházeli z různých socio-ekonomických skupin, dosáhli různého vzdělání a vzorek zahrnuje jak nezaměstnané, tak osoby zaměstnané na různých pozicích. Neznáme tak nejvyšší dosažené vzdělání ani místo či velikost bydliště. Nezbývá, než autorovi informaci o rozmanitosti osloveného vzorku věřit, neboť v manuálu nabízí pouze základní demografické údaje (viz Tab. 3 na následující straně).

---

²⁴ Gudjonsson (1997) uvádí věkové rozpětí dospělé populace 16- 62 let

Charakteristiky britského vzorku normální dospělé populace v porovnání s českým vzorkem:

	GB*	CZ
N	157	142
Průměr věk (SD)	29 (8.9)	36 (16.6)
Věkové rozpětí	16-62	18-78
Muži / ženy	91/66	59/83
Muži / ženy (v %)	58/42	42/58
Vzdělání: vyučen /SŠ/VŠ	-/-	6/80/56

Tab. 3 – Demografické údaje, srovnání vzorků
*Zdroj: Gudjonsson, 1997

Česká verze GSS 1 byla administrována celkem 142 osobám. Všichni respondenti zahrnutí do vzorku splnili stanovená kritéria a všichni také dokončili celý test. Gudjonsson uvádí, že v jeho případě určitý počet respondentů test nedokončil v celé délce, přesto data získaná od těchto osob byla zahrnuta do analýzy.

Sběr dat probíhal v období 7 – 9/2014 a vzorek populace, který byl osloven s nabídkou účastnit se sběru dat, odráží možnosti autorky práce. Oslovený vzorek populace není ve svých demografických charakteristikách reprezentativní vzhledem k základní české populaci. Data byla sbírána jak autorkou diplomové práce, tak proškolenými studenty prvního ročníku Bc. studia FF UK, obor psychologie.

5.2.3 Výzkumný plán a metody

Výzkumný plán má charakter vzorkového přehledu. Jeho cílem byla adaptace českého překladu Gudjonssonovy škály sugestibility (GSS 1) na normální českou populaci dospělých osob a následné ověření základních psychometrických charakteristik osloveného českého vzorku v porovnání se vzorkem z Velké Británie. Informace o britském vzorku pocházejí z manuálu ke GSS 1, GSS 2 a GCS Gisli Gudjonssona (1997). Způsob sběru dat odpovídal požadavkům Gudjonssona na administraci škál, jak jsou specifikovány v manuálu k testové metodě.

Administrace testu jedné osobě trvá zhruba 70 minut a probíhá v tomto pořadí:

- (i) přečtení příběhu,
- (ii) okamžité vyprávění příběhu (testovaná osoba volně převypráví vše, co si z příběhu pamatuje),
- (iii) následuje pauza přibližně 50 minut,

- (iv) odložené vybavení příběhu (testovaná osoba ještě jednou převypráví vše, co si z příběhu dovede vybavit),
- (v) 20 závěrečných otázek položených 2x (po prvním kole otázek je probandovi administrována negativní zpětná vazba a otázky jsou ve stejném znění i pořadí položeny znovu).

Každé testované osobě byla GSS 1 administrována v celé délce a u každé z nich tak byla získána následující data²⁵:

- (i) **„okamžité vybavení“** (maximální možné skóre 40),
- (ii) „zkreslení“ u okamžitého vybavení (počet nesprávně vybavených informací),
- (iii) „výmysly“ u okamžitého vybavení (počet zcela nesprávných informací, které osoba si vybavuje, aniž by se v příběhu skutečně vyskytly),
- (iv) **„celková konfabulace u okamžitého vybavení“** (součet „zkreslení“ a „výmyslů“),
- (v) **„odložené vybavení“** (maximální možné skóre 40),
- (vi) „zkreslení“ u odloženého vybavení (totéž jako u okamžitého vybavení),
- (vii) „výmysly“ u odloženého vybavení (totéž jako u okamžitého vybavení),
- (viii) **„celková konfabulace u odloženého vybavení“** (součet „zkreslení“ a „výmyslů“ u odloženého vybavení),
- (ix) **„podléhání 1“** (výsledné skóre subškály tvoří počet návodných otázek, kterým osoba v prvním kole „podlehla“, maximální možné skóre 15),
- (x) **„podléhání 2“** (výsledné skóre subškály tvoří počet návodných otázek, kterým osoba v prvním kole „podlehla“, maximální možné skóre 15),
- (xi) **„posun“** (součet položek, na které testovaná osoba odpověděla jinak v prvním a druhém kole, maximální možné skóre 20),
- (xii) **„celková sugestibilita“** – součet „podléhání 1“ a „posunu“.

Získaná data byla analyzována statistickým programem SPSS a částečně MS Excel.

---

²⁵ Údaje tučně zvýrazněné jsou pro konečné posouzení sugestibility jedince klíčové. Nezvýrazněné údaje tvoří také součást posouzení výsledkové sugestibility jedince, ale stojí spíše na okraji zájmu. Gudjonsson u nezvýrazněných položek nenabízí u škály GSS 1 statistické normy, u GSS 2 už jsou do norem zařazeny.

5.2.4 Výzkumný postup, sběr, vyhodnocování a analýza dat

Data byla sbírána v období červenec až září 2014. Dotazníky byly testovaným osobám administrovány jak samotnou autorkou diplomové práce, tak vybranými studenty prvního ročníku Bc. programu obor psychologie, FF UK v rámci plnění předmětu Účast na psychologickém výzkumu.

Tito studenti byli za účelem sběru dat adekvátně vyškoleni v souladu s požadavky testové metody i v souladu s obecnými standardy platnými pro administraci a nakládání s psychodiagnostickými metodami. Vyhodnocování dotazníků prováděla výhradně autorka diplomové práce. Studenti prvního ročníku podílející se na sběru dat byli rovněž upozorněni na etické stránky sběru dat. Všichni respondenti byli před zahájením testové situace upozorněni, že data jsou sbírána pro účely standardizace testu, a není tak možné jim sdělit jejich konkrétní výsledek. Předat zpětnou vazbu ke konkrétnímu výsledku jednotlivých osob znemožňovala i skutečnost, že vyhodnocení dotazníku nebylo v možnostech kolegů prvního ročníku. V závěru testu byl všem respondentům sdělen pravý účel testování a byly jim zodpovězeny případné otázky týkající se jak testu, tak samotného teoretického konceptu výsledkové sugestibility.

U všech respondentů byl zjišťován:

- (i) věk,
- (ii) byli dotázáni na přítomnost případných poruch paměti,
- (iii) národnost a
- (iv) nejvyšší dosažené vzdělání.

Sběr dat probíhal osobně a GSS 1 byla testovaným osobám administrována jednotlivě. Povaha testové metody neumožňuje hromadný sběr dat a vylučuje test administrovat bez přítomnosti proškolené osoby (např. prostřednictvím internetu). Administrace jedné osobě trvá přibližně sedmdesát minut. Vyhodnocení jednoho testu trvá přibližně patnáct minut a řídí se stanovenými pravidly.

Statistické analýzy byly prováděny pomocí statistického programu SPSS, případně za využití programu MS Excel. Zdůvodnění použití jednotlivých metod je uvedeno vždy u příslušné analýzy. Response rate u všech položek české adaptace tvoří 100%.

5.3 Výsledky a jejich interpretace

Základní popisná statistika české adaptace GSS 1 ve srovnání s britským vzorkem (viz Tab. 4 a 5).

Průměr a směrodatná odchylka GSS 1 CZ				
	N	Std.		
		Mean	Deviation	Range
Okamžité vybavení	142	19,0	5,4	7,5 - 32
Odložené vybavení	142	19,0	5,9	9 - 33
Podléhání 1	142	4,0	2,6	1-10
Podléhání 2	142	5,4	3,3	0-13
Posun	142	2,8	2,3	0-8
Celková sug.	142	6,9	3,9	1-15

Tab. 4 – Průměr a směrodatná odchylka sledovaných škál GSS 1 české populace

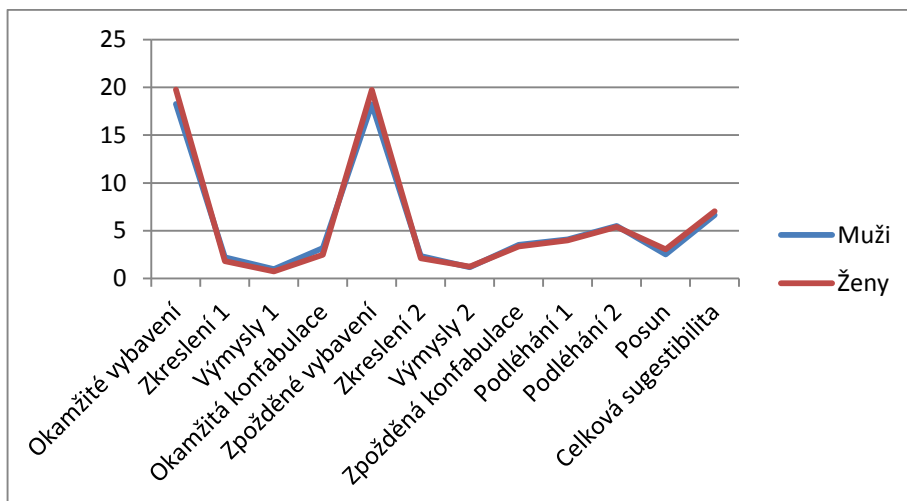
Průměr a směrodatná odchylka GSS 1 GB*				
	N	Std.		
		Mean	Deviation	Range
Okamžité vyb.	157	21,3	7,1	4 - 36
Odložené vyb.	135	19,5	7,5	4 – 34,5
Podléhání 1	157	4,6	3,0	0-13
Podléhání 2	157	5,6	3,8	0-15
Posun	157	2,9	2,5	0-12
Celková sug.	157	7,5	4,6	0-21

Tab. 5 – Průměr a směrodatná odchylka sledovaných škál GSS 1 britské populace, *Zdroj: Gudjonsson, 1997

5.3.1 Srovnání výsledků českého a britského populačního vzorku

Údaje získané analýzou výsledků dat získaných na české populaci byly testovány za účelem **ověření případného vlivu pohlaví na výsledek GSS 1** (pracovní hypotéza č. 1) a **posouzení statistické významnosti rozdílů průměrů dat české a britské populace** (pracovní hypotéza č. 2).

V souvislosti s první pracovní hypotézou byly postupně všechny výsledné subškály testové metody (resp. průměrné hodnoty mužů a žen v jednotlivých subškálách) testovány nezávislým t-testem. S výjimkou jediné subškály (*konfabulace u okamžitého vybavení*), nebyly ve výsledcích zjištěny žádné signifikantní rozdíly mezi muži a ženami, což je v souladu s Gudjonssonovými nálezy (1997). Tato skutečnost opravňuje využívání stejných statistických norem pro muže i ženy. Zjištěný rozsah rozdílů průměrných hodnot *konfabulace u okamžitého vybavení* je s ohledem na vypočítanou míru velikosti efektu spíše zanedbatelný ($\eta^2=.04$) a proto jej lze považovat za věcně nevýznamný. Konkrétní výsledky jednotlivých testů jsou k dispozici v Příloze G diplomové práce. Graficky znázorněné výsledky obou pohlaví jsou uvedeny v následujícím grafu (viz Obr. 2 na následující straně).

Obr. 2 – Srovnání průměrných hodnot všech škál u mužů a žen

V souladu s pracovní hypotézou č. 2 byly statisticky ověřovány výsledky v jednotlivých sledovaných škálách za účelem porovnání významnosti rozdílů průměrů britského a českého vzorku (viz příloha F diplomové práce). S výjimkou škály *podléhání 1* **nebyly nalezeny statisticky signifikantní rozdíly** mezi výsledky obou vzorků. Podobně jako u výše zmíněné škály *konfabulace* i zde, byť se jedná o statisticky signifikantní nález, jej lze považovat vzhledem k velmi malé velikosti efektu za věcně nevýznamný, neboť zjištěný rozsah rozdílů průměrných hodnot je zanedbatelný ($\eta^2=.05$).

5.3.2 Reliabilita

Reliabilita české verze GSS 1 byla zjišťována metodou **vnitřní konzistence** testu, tzn. výpočtem Cronbachovo alfa (viz Tab. 6).

	Česká verze GSS 1	Britská verze GSS 1*	Portugalská verze GSS 1
Podléhání 1	.67	.77	.74
Posun	.58	.67	.58

Tab. 6 – Srovnání Cronbachovo alfa české, britské a portugalské verze

*Zdroj: Gudjonsson, 1997

Za velmi dobrý výsledek je obvykle považováno $\alpha > 0,7$. Pro srovnání jsem do tabulky zahrnula výsledky portugalské adaptace GSS 1 (Pires, Silva, & Ferreira, 2013). Z tabulky je patrné, že nejvyšší dosaženou reliabilitu udává Gudjonsson. Podobně jako portugalská adaptace, ani polská adaptace škály nedosáhla Gudjonssonem uváděnou výši reliability (Polczyk, 2005).

Test-retestovou variabilitu jako ukazatel spolehlivosti testové metody v čase nebylo možné zjistit. Administrovat GSS 1 jedné osobě dvakrát by znamenalo riziko zapamatování příběhu z první administrace. Gudjonsson tento problém řešil výpočtem test-retestové reliability při porovnání GSS 1 a GSS 2, v českém jazyce však GSS 2 není k dispozici. Více informací k reliabilitě původní britské verze viz kapitola 4 (Gudjonssonovy škály sugestibility).

5.3.3 Validita

Při ověřování validity české adaptace GSS 1 jsem se pokusila replikovat **komponentní analýzu** položek, kterou provedl Gudjonsson za účelem ověření **konstruktové validity** testové metody. Podle Gudjonssona (1997) komponentní analýza na datech získaných na britském populačním vzorku potvrdila existenci 2 dimenzí: (i) dimenze - podléhání 1 a (ii) dimenze – posun, které ve svém součtu sytí položku *celková sugestibilita*.

Výsledkem prvního kroku komponentní analýzy je zjištění 13 dimenzí (viz Tab. 7).

Component	Total	%	Cumulative
		of variance	%
2	2,230	6,372	16,936
3	2,029	5,797	22,733
4	1,877	5,363	28,096
5	1,847	5,277	33,373
6	1,627	4,649	38,022
7	1,499	4,282	42,304
8	1,421	4,059	46,363
9	1,370	3,913	50,276
10	1,251	3,574	53,850
11	1,207	3,449	57,300
12	1,111	3,176	60,475
13	1,092	3,121	63,597
14	,993	2,837	66,434

Tab. 7 – Komponentní analýza

V souladu s Gudjonssonovými daty byl proto realizován pokus o vynucené dvoudimenzionální řešení. Na základě první (prezentované) tabulky vzešlé z analýzy lze předpokládat, že podobnou strategii volil i Gudjonsson. Výsledek postupu (viz Tab. 8 – příloha E diplomové práce) ukázal dvě komponenty – v tabulce označeny zeleně a modře. Jak se dalo očekávat, první komponenta sytí převážně položky *podléhání 1*, druhá komponenta pak položky *posun*. Položky se zanedbatelnou komponentní zátěží ($< 0,25$) v obou dimenzích byly vyřazeny.

Konstruktovou validitu lze do jisté míry podpořit i analýzou obtížnosti položek (viz podkapitola 5.3.5 Obtížnost položek české adaptace GSS 1). Záměrem autora bylo do setu testových otázek vložit pět nenávodných jako doplněk patnácti otázek návodných. Účelem nenávodných otázek je snížit pravděpodobnost, že testovaná osoba odhalí pravý záměr testování, resp. získá podezření, že není testována pouze její paměť. Nenávodné otázky by měly být testovanou osobou jasně rozpoznány jako takové, na které může na základě znalosti příběhu odpovědět. Vzhledem k nízké náročnosti těchto otázek (viz následující podkapitola) lze předpokládat, že tento autorův záměr se povedlo udržet i v české adaptaci GSS 1.

5.3.4 Obtížnost položek české adaptace GSS 1

Kvantitativní a kvalitativní položková analýza vždy tvoří podstatnou součást ověřování adaptované verze testové metody. Kvalitativní analýza GSS 1 byla provedena při jeho překladu a administraci pilotnímu vzorku (viz podkapitola 5.2.1 Překlad).

Kvantitativní položková analýza byla provedena na patnácti položkách z dvaceti u škály *podléhání 1* a dvaceti položkách škály *posun*²⁶. Pět položek u *podléhání 1* vynechaných z analýzy tvoří nenávodné otázky, které se dle instrukcí Gudjonssona (1997) nezapočítávají do celkového výsledku škály, ani do výsledku celého testu.

Pro všechny analyzované položky byl vypočítán průměrný hrubý skóre (p) (viz dále Tab. 9 a 10 na následující straně).

---

²⁶ S ohledem na zdvojení informace u škály „*podléhání 2*“ a „*posun*“, které jsou syceny stejnými daty, se položková analýza týká pouze 2 škál „*podléhání 1*“ a „*posun*“, jejichž součet tvoří „*celkovou sugestibilitu*“.

Položka	p	Škála
1.	x	x
2.	0,33	podléhání 1
3.	0,04	podléhání 1
4.	0,16	podléhání 1
5.	x	x
6.	0,27	podléhání 1
7.	0,65	podléhání 1
8.	0,22	podléhání 1
9.	x	x
10.	0,26	podléhání 1
11.	0,01	podléhání 1
12.	0,25	podléhání 1
13.	x	x
14.	0,12	podléhání 1
15.	0,53	podléhání 1
16.	0,39	podléhání 1
17.	x	x
18.	0,30	podléhání 1
19.	0,34	podléhání 1
20.	0,13	podléhání 1

Tab. 9 – obtížnost položek „podléhání 1“

Položka	p	Škála
1.	0,08	posun
2.	0,20	posun
3.	0,11	posun
4.	0,13	posun
5.	0,15	posun
6.	0,19	posun
7.	0,20	posun
8.	0,13	posun
9.	0,02	posun
10.	0,20	posun
11.	0,05	posun
12.	0,16	posun
13.	0,08	posun
14.	0,26	posun
15.	0,22	posun
16.	0,19	posun
17.	0,02	posun
18.	0,23	posun
19.	0,15	posun
20.	0,11	posun

Tab. 10 – obtížnost položek „posun“

Přijatelná míra obtížnosti položek se liší v závislosti na druhu testové metody. Položky s hodnotou $p < 0,1$ by v testu neměly převažovat (v tabulkách označeny šedou barvou). Jak je patrné z výše uvedených tabulek tabulek, u škály *posun* je těchto položek pět, u škály *podléhání 1* se jedná o dvě položky.

Pro lepší srozumitelnost následuje stručná rekapitulace toho, co dvě sledované škály měří. Škála *podléhání 1* měří míru, do jaké osoba podléhá návodným otázkám, přičemž minimální možný výsledek v této škále je 0, maximální 15 (neboť pět otázek z dvaceti je nenávodných). Čím vyšší dosažené skóre, tím více osoba návodným otázkám podléhá. Škála *posun* vyjadřuje míru, do jaké osoba podlehla negativní zpětné vazbě administrované mezi prvním a druhým kolem dotazování, jinými slovy kolikrát osoba změnila svou odpověď při porovnání dvou kol dotazování. Zde je minimální možné skóre 0, maximální 20, neboť do této škály se započítává i případný posun v odpovědích u pěti nenávodných otázek.

Položky s $p < 0,1$ u škály *posun* – č. 1, č. 9, č. 13 a č. 17 – lze označit za položky málo náročné. Patří k nenávodným otázkám. Jak ukazují výsledky, relativně málo osob u těchto otázek váhalo se správnou odpovědí (resp. v tomto případě probandi relativně málo často měnili svou odpověď v druhém kole testování oproti své první odpovědi) a lze je označit za snadné položky. To odpovídá záměru autora při konstrukci testu. Tyto „nenávodné otázky“ jsou do testu vloženy proto, aby snížily pravděpodobnost, že testovaná osoba odhalí, že se

nejedná o test paměti, v podstatě slouží k zamaskování pravého záměru testu. Položka č. 11 „Byl manžel přítomen u policejního výslechu jako opora?“ rovněž patří k těm snadným. Tato otázka má podobně nízkou hodnotu i ve škále *podléhání 1*, spolu s položkou č. 3 – „Došlo během potyčky k rozbití ženiných brýlí?“. Všechny tyto položky lze označit za příliš snadné.

5.3.5 Diskriminační položková analýza

Součástí kvantitativní položkové analýzy je určení diskriminační síly jednotlivých položek škály vzhledem ke kritériím pro daný vzorek testovaných osob. Diskriminační položková analýza je prováděna pomocí korelace hodnot jednotlivých položek s hrubými skóry testu, resp. v našem případě s hrubými skóry příslušné škály. I zde jsou analyzovány jen dvě škály z celkových tří – *podléhání 1* a *posun*. Jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole – položky *podléhání 2* a *posun* jsou syceny stejnou informací a není proto nutné analyzovat obě subškály. Protože *posun* a *podléhání 1* tvoří v součtu celkovou sugestibilitu testované osoby, jsou pro účely analýzy vybrány právě tyto dvě subškály.

Jak naznačují výsledky v Tab. 11 a Tab. 12, dvě položky nesplňují minimální očekávanou korelaci r alespoň 0,2. Jedná se tedy o položky příliš snadné, tzn. pouze málo sytí celkový komplex. (položka č. 4 a položka č. 9).

Položka	r	Škála
1.	x	X
2.	0,56	podléhání 1
3.	0,22	podléhání 1
4.	0,14	podléhání 1
5.	x	X
6.	0,43	podléhání 1
7.	0,46	podléhání 1
8.	0,31	podléhání 1
9.	x	X
10.	0,38	podléhání 1
11.	0,16	podléhání 1
12.	0,60	podléhání 1
13.	x	X
14.	0,45	podléhání 1
15.	0,50	podléhání 1
16.	0,53	podléhání 1
17.	x	X
18.	0,39	podléhání 1
19.	0,64	podléhání 1
20.	0,37	podléhání 1

Tab. 11

Položka	r	Škála
1.	0,27	posun
2.	0,33	posun
3.	0,37	posun
4.	0,36	posun
5.	0,26	posun
6.	0,39	posun
7.	0,32	posun
8.	0,40	posun
9.	0,05	posun
10.	0,41	posun
11.	0,31	posun
12.	0,50	posun
13.	0,20	posun
14.	0,31	posun
15.	0,38	posun
16.	0,35	posun
17.	0,18	posun
18.	0,37	posun
19.	0,37	posun
20.	0,40	posun

Tab. 12

5.3.6 Statistické normy k české adaptaci GSS 1

Statistické normy k české adaptaci GSS 1 pro normální dospělou populaci lze považovat za normy „pracovní“, neboť byly vytvořeny z dat získaných na nerepresentativním vzorku populace, který neodpovídal základním demografickým ukazatelům základního souboru. Je však potřeba připomenout, že normy české adaptace GSS 1 jsou ze statistického hlediska shodné s těmi britskými, jak bylo zjištěno při ověřování pracovních hypotéz (viz podkapitola 5.3.1 Srovnání britského a českého populačního vzorku).

Statistické normy byly vytvořeny pro všech 12 subškál testové metody GSS 1. Pro muže a ženy byly na základě srovnání výsledků obou pohlaví vytvořeny jednotné normy, neboť muži i ženy dosahovali v testu obdobných výsledků. Normy jsou uvedeny v Příloze H diplomové práce. Hodnoty jsou uvedeny v percentilech, tedy shodně s britským originálem (1997). Vypočítány byly z HS po provedení McCallovy plošné transformace.

5.4 Instrukce k administraci české verze GSS 1

Přestože již dříve v textu byl uveden postup práce s testovou metodou (resp. sběru dat), považuji za vhodné uvést ucelené instrukce tak, jak je uvádí v Manuálu ke GSS Gudjonsson (1997). Česká adaptace testové metody je uvedena v Příloze C diplomové práce. GSS 1 je nutné administrovat vždy jednotlivě a vyškoleným administrátorem. GSS 1 je administrována metodou tužka – papír. Je na zvážení každého administrátora, zda bude odpovědi testované osoby nahrávat, nebo zapisovat do archu přímo během testování na místě. Administrace testu trvá zhruba 70 minut, což zahrnuje i 50 minutovou přestávku, která tvoří součást testové situace. Veškeré instrukce jsou na rozdíl od původní verze pro přehlednost zahrnuty přímo do testovacího archu.

Spolehlivost získaných dat u jakékoliv psychodiagnostické metody do značné míry závisí na přesnosti, s jakou je dodržován postup testové situace. Je potřeba mít na paměti, že Gudjonssonovy škály sugestibility jsou v Británii často využívány jako možný důkaz pro účely soudního řízení. V tomto kontextu je zcela nezbytné přesně dodržovat instrukce a získané informace adekvátně zaznamenávat.

Krok 1²⁷ – seznámení s účelem testu: Testované osobě nesmí být sdělen pravý důvod testování dříve, než je celý test dokončen. Test je osobě administrován jako **paměťový test**.

Krok 2 – čtení příběhu: První část testování tvoří příběh, který je přečten administrátorem v příhodném tempu a srozumitelně. Přečtení příběhu předchází instrukce: „*Nyní Vám přečtu krátký příběh. Je potřeba, abyste poslouchal(a) pečlivě, protože až dočtu příběh, požádám Vás, abyste mi řekl(a) vše, co jste si zapamatoval(a)*“.

Krok 3 – okamžité vybavení: Ihned po přečtení příběhu je testovaná osoba požádána, aby sdělila vše, co si z příběhu pamatuje. K zaznamenání odpovědi slouží str. 2 české verze skórovacího listu. Je vhodné zvážit možnost převyprávění příběhu nahrávat. Je nezbytně nutné výpověď zaznamenat doslovně a čitelně pro potřeby vyhodnocování, k čemuž nahrávací zařízení může přispět. Zároveň není vhodné testované osobě vstupovat do vyprávění s požadavkem, aby hovořila pomaleji atp. Není nutné, aby testovaná osoba při vyprávění dodržovala pořadí, v jakém informace zazněly v příběhu. Doba, po kterou si testovaný vybavuje jednotlivé informace z příběhu, není časově omezena.

Krok 4 - pauza: Jakmile osoba sdělí vše, co si pamatuje, je upozorněna na to, že nyní nastane 50 minutová přestávka, po jejímž skončení se bude dále pokračovat v testování. Přestávku je možné vyplnit dalšími testy, rozhovorem, případně ponechat testovanou osobu vlastnímu programu. Gudjonsson uvádí, že má-li administrátor testu obavu, že testovaná osoba si nebude schopna po tak dlouhé přestávce vybavit příběh, je možné výjimečně přikročit k poslednímu kroku – otázkám a přeskočit tak krok 5. Není to však standardní způsob administrace a je sporné, nakolik se lze v takové situaci opírat o statistické normy.

Krok 5 – Odložené vybavení: Po ukončení 50 minutové přestávky je testovaná osoba vyzvána, aby si ještě jednou zkusila vybavit vše, co si z příběhu pamatuje. Výpověď je opět doslovně zaznamenávána (str. 3 testovacího archu české verze). Postup je stejný jako u *okamžitého vybavení* a vztahují se na něj stejné podmínky i požadavky.

Krok 6 – První kolo otázek: Následuje ihned po odloženém vybavení příběhu. Testované osobě je přečteno 20 otázek s touto úvodní instrukcí: „*Nyní Vám pološím několik otázek, které se týkají našeho příběhu. Pokuste se být co nejvíce přesný(á) ve svých odpovědích*“. Otázky jsou čteny pevným hlasem. Testované osoby otázky často komentují

---

²⁷ Neuvádím zde, že je potřeba znát některá osobní data o testované osobě (jméno, věk, atp.). Předpokládám, že je to standardní krok u administrace jakékoliv testové metody a vybízí k tomu i hlavička skórovacího listu.

slovy „toto v příběhu nezaznělo“, „to nemůžu vědět“, atp. Administrátor to testované osobě nepotvrzuje ani nevyvrací, pouze se může ujistit, zda je to konečná odpověď na otázku. Testované osoby se také často ptají, zda mohou odpovědět „nevím“. Tato odpověď je přípustná. Odpovědi na otázky jsou zaznamenány do testového archu, str. 4, kolonka *odpovědi podléhání 1*.

Krok 7 – Negativní zpětná vazba a druhé kolo otázek: Po prvním kole otázek administrátor sděluje bez ohledu na výsledek²⁸ testované osobě negativní zpětnou vazbu v tomto znění: „*Ve svých odpovědích jste udělal(a) chyby a je proto nutné projít otázky ještě jednou. Tentokrát se pokuste odpovídat přesněji*“. Ihned poté jsou opět přečteny všechny otázky ve stejném pořadí.

Krok 8 – Uzavření: V tuto chvíli má administrátor testu všechny potřebné informace nutné k jeho vyhodnocení. Vyhodnocení trvá přibližně 15 minut (viz podkapitola 5.5 Postup vyhodnocování GSS 1). Testované osobě by měl být sdělen pravý účel testování spolu s výsledkem a adekvátním komentářem. Při předávání zpětné vazby je nutné řídit se základními etickými principy non maleficence a beneficence, tedy že testovaná osoba nesmí být v žádném případě poškozena ani samotnou testovou procedurou, ani předanou zpětnou vazbou a testování by mělo být pro testovanou osobu přínosné.

5.5 Postup vyhodnocování GSS 1

GSS 1 je vyhodnocována ve dvou krocích – (i) první v pořadí je vyhodnocováno *okamžité a zpětné vybavení* příběhu, včetně souvisejících subškál *zkreslení* a *výmysly*, které v součtu tvoří skór *celkové konfabulace*, (ii) v druhém kroku jsou pak vyhodnoceny odpovědi na testové otázky, tzn. subškály *podléhání 1*, *podléhání 2* a *posun*, přičemž součet *podléhání 1* a *posunu* tvoří konečný výsledek – skór *celková sugestibilita*.

Cílem vyhodnocení je zjistit hodnoty skóru těchto subškál:

- (i) *okamžité vybavení* – včetně *zkreslení* a *výmyslů* v součtu tvořících *celkovou konfabulaci*

---

²⁸ I v případě, že testovaná osoba neudělá ani jednu chybu.

- (ii) *odložené vybavení – včetně zkreslení a výmyslů v součtu tvořících celkovou konfabulaci u odloženého vybavení*
- (iii) *podléhání 1*
- (iv) *podléhání 2*
- (v) *posun*
- (vi) *celková sugestibilita*

5.5.1 Vyhodnocení subškál okamžitého a odloženého vybavení

Detailní seznámení s Gudjonssonovými škálami sugestibility nabízí 4. kapitola, ve které je dostatečně podrobně popsán obsah a význam jednotlivých škál, tato kapitola je zaměřena již výhradně na praktické aspekty. Vyhodnocení GSS 1 je poměrně náročné a vyžaduje detailní seznámení se s pravidly. Zde prezentovaný postup vychází z postupu doporučeného autorem metody, jak je uvedeno v Manuálu k britské verzi škál sugestibility (1997).

Vyhodnocování je vhodné začít **okamžitým vybavením příběhu**. Součástí hodnocení je označení případných zkreslení a výmyslů, které dohromady tvoří tzv. **celkovou konfabulaci** okamžitého vybavení. Britské normy GSS 1 pro normální dospělou populaci udávají pouze údaj o okamžitém vybavení. Při práci na standardizaci GSS 2 na vybraných populacích (zejména forezního okruhu) Gudjonsson do statistických norem zahrnul i údaje o konfabulaci. S ohledem na tento byly diskutované údaje začleněny do statistických norem k české adaptaci GSS 1.

Příběh GSS 1 je rozčleněn do 40 sekvencí, tzn. testovaná osoba si může vybavit maximálně 40 informací z příběhu. Pro účely skórování je srovnáván přepis volného převyprávění příběhu s jednotlivými sekvencemi předlohy. Testovaná osoba získává 1 bod za každou správně vybavenou informaci. Není nutné, aby testovaná osoba volila zcela totožná slova, jako zazněla v příběhu, podstatné je, aby vystihla nosnou myšlenku každé sekvence. Na základě Gudjonssonova doporučení tvoří výjimku ve skórování vybavení jména hlavní protagonistky příběhu, kde za správné vybavení křestního jména je udělen půl bod a totéž platí u příjmení. Tzn. pokud si osoba vybaví pouze křestní jméno nebo pouze příjmení, získává 0,5 bodu.

Za **zkreslení** je považována jakákoliv vybavená informace, která se sice v původním příběhu objevila, ale testovaná osoba ji ve svém převyprávění příběhu pozměnila (viz příklady níže v textu). Za každé jednotlivé zkreslení je udělen jeden bod.

Za **výmysl** je považována jakákoliv informace, která je do příběhu testovanou osobou dodána navíc (viz příklady níže v textu). Může se jednat o informaci, která je naprosto neodpovídající příběhu, ale také o volnou asociaci testované osoby, která možná z příběhu může logicky vyplývat, ale nebyla v příběhu explicitně sdělena. Za každý jednotlivý výmysl je udělen jeden bod.

Součet zkreslení a výmyslů tvoří tzv. **celkovou konfabulaci**. Všechny výsledky jsou zaznamenány na určené místo v archu.

Výše uvedené informace jsou stejným způsobem aplikovány i na vyhodnocování *odloženého vybavení*. Pro lepší přehlednost uvádím několik příkladů, jak skórovat výsledky. Gudjonsson doporučuje okamžité i odložené vybavení vyhodnocovat dvakrát.

(i) Příklady *volné vybavení*:

„Anna“ (0,5 bodu)

„vzali jí kabelku“ (1 bod)

„s přáteli a manželem se vrátila domů“ (1 bod)

(ii) Příklady *zkreslení*:

„najednou přišli nějací chlapi“

„v kabelce měla 50 000 dolarů“

„byla napadena 2 muži“

„všichni byli asiati“

(iii) Příklady *výmyslů*:

„bylo tam něco se stromem, ale už nevím co“

„policista jí nevěřil“

„už nikdy znovu nepojede do Španělska, nejspíš ani k moři“

5.5.2 Vyhodnocení subškál *podléhání 1, 2, posunu a celkové sugestibility*

Dvacet položených otázek sytí položky *podléhání 1, podléhání 2 a posun*, přičemž *celkovou sugestibilitu* tvoří součet *podléhání 1* a *posunu*.

Podléhání 1 je položka umožňující měřit míru *podléhání* testované osoby návodným otázkám. Patnáct z dvaceti otázek je návodných. Správná odpověď na tyto otázky je – ne, nevím, nepamatuji si, to v příběhu nezaznělo, atp. Testovaná osoba na tyto otázky odpověď znát z principu nemůže, protože v příběhu většina těchto informací nezazněla. Odpověď „nevím“ je považována za správnou, neboť naznačuje, že osoba nepodléhá tlaku návodné otázky, nevymýšlí si odpověď.

Návodné otázky jsou obvykle alternativní (nabízejí na výběr ze dvou nesprávných variant), nebo je tvoří nepravdivé konstatování, které více či méně pozměňuje informaci, která v příběhu skutečně zazněla. Na pět zbylých otázek (nenávodné otázky) lze odpovědět na základě informací z příběhu. Tyto otázky (v archu označeny kurzívou) se do celkového výsledku *podléhání 1* nezapočítávají a to ani v případě, že jsou zodpovězeny nesprávně.

Nejhorší možný výsledek, který testovaná osoba může v této subškále získat, je 15 (tzn. testovaná osoba podlehla všem návodným otázkám), nejlepší pak 0 (testovaná osoba nepodlehla ani jedné návodné otázce). Výsledek je zanesen na příslušné místo v testovacím archu.

Podléhání 2 je položka umožňující měřit míru vlivu negativní zpětné vazby na testovanou osobu. Skórování jednotlivých odpovědí probíhá stejně jako u *podléhání 1*.

Posun je položka, která podobně jako *podléhání 2* kvantifikuje míru vlivu negativní zpětné vazby na testovanou osobu. Pokud osoba odpověděla u otázky jinak v prvním a druhém kole dotazování, získává 1 bod za tento rozdíl, a to i v případě, že se opravila správně. Zatímco u *podléhání 1 a 2* nebyly započítávány odpovědi na nenávodné otázky do celkového výsledku a maximální možný počet získaných bodů tak byl 15, u *posunu* jsou skórovány i změny v odpovědích na nenávodné otázky. Je to logické, neboť položka *posun* sleduje vliv negativní zpětné vazby, nikoliv vliv návodných otázek. Teoreticky tak testovaná osoba může získat celkový počet bodů 20 (tzn. změnila všechny své odpovědi ve srovnání prvního a

druhého kola dotazování). 0 bodů získává osoba, která v obou kolech dotazování odpovídá totožně.

Tyto rozdíly v odpovědích nejsou skórovány jako posun²⁹ (tzn. za tyto změny mezi prvním a druhým kolem dotazování osoba nezískává 1 bod):

- „Nejsem si jist“ – „Ne“
- „Nevím“ – „Ne“
- „Ano“ – „Pravděpodobně“
- „Možná“ – „Ano“
- „Nemohu si vzpomenout“ – „Ne“
- „Myslím, že ano“ – „Ano“
- „To nebylo zmíněno“ – „Ne“
- „Předpokládám“ – „Ano“

Jak již bylo uvedeno, součet subškál *podléhání 1* a *posun* dohromady tvoří tzv. **celkovou sugestibilitu** testované osoby. Pro přehlednost uvádím způsob skórování odpovědí na typovém příkladě v Příloze D. Celkový výsledek, ale zároveň i výsledky jednotlivých subškál, je nutno porovnat se statistickými normami (viz příloha H). Postup zpracování získaných výsledků je obsahem následující kapitoly.

5.6 Interpretace výsledků a možnosti využití GSS 1 v praxi

Gudjonsson své škály sugestibility navrhnul se záměrem vytvořit standardizovanou psychodiagnostickou metodu využitelnou pro posouzení míry výslechové sugestibility osob účastnících se kriminálního vyšetřování, což je jeden z možných přístupů k posouzení věrohodnosti svědecké výpovědi, resp. věrohodnosti svědka či obviněného. K vytvoření škál jej motivovala role soudního experta a s tím spojená nutnost odborně posuzovat věrohodnost svědka či svědecké výpovědi. Dosažení vysokého skóre v *celkové sugestibilitě* (porovnáváno

---

²⁹ Převzato doslovně z Gudjonssonova manuálu (1997, s. 13)

s odpovídající normativní skupinou) naznačuje vulnerabilitu testované osoby k podléhání návodným otázkám a negativní zpětné vazbě, což může mít vliv na věrohodnost svědecké výpovědi takové osoby.

Primárně je tato metoda využívána ve **forenzním prostředí**, ale své uplatnění má i v oblasti výzkumu. Gudjonsson (1992, 1997) vypichuje vhodnost jejího využití ve chvíli, (i) kdy existuje **pochybnost o věrohodnosti již podané svědecké výpovědi**. Zejména bývá využívána v případech, kdy se podezřelý (ii) přizná v rámci výslechu ke spáchání trestného činu, načež **své přiznání odvolá** s odůvodněním, že k němu byl manipulován v průběhu vyšetřování / výslechu. Podobně lze o aplikaci této metody přemýšlet ve chvíli, kdy (iii) svědek **trpí duševním onemocněním** či **mentální retardací**. Svě místo by ale tato metoda mohla získat i v (iv) **přípravné fázi vyšetřování**, kdy by mohla být administrována podezřelému, svědkovi či oběti trestné činnosti v zájmu prevence. Jak bylo uvedeno ve třetí kapitole diplomové práce, vyšetřovatelé by se měli vyhýbat nátlakovým metodám při výslechu bez ohledu na to, jak vulnerabilní je vyslýchaný jedinec. V textu jsem již upozorňováno na skutečnost, že někteří jedinci jsou vulnerabilní vůči prakticky neznatelným a těžko ovlivnitelným formám komunikace, které subjektivně vyhodnocují jako nátlakové (intonace hlasu vyšetřovatele, volba slov, postoj, komunikační prvky, které mohou být návodně skryté a mohou zahrnovat sociální tlak, přirozeně vyplývající ze situace, atp.). Gudjonsson dále upozorňuje (1997) na možnosti využití škál sugestibility i mimo forenzní prostředí. Je přesvědčen, že jsou aplikovatelné na (v) jakoukoliv **situaci zahrnující rozhovor**.

Škály jsou určené dospělé populaci (česká adaptace 18+ let, britská verze 16+ let). Gudjonsson uvádí, že škály je možné využít i u dětí od šesti let věku, pochopitelně s adekvátními statistickými normami zohledňujícími chronologický věk. GSS 1 a 2 bývají hojně využívány pro posouzení věrohodnosti výpovědi mentálně retardovaných osob. Škály jsou využitelné u osob, jejichž IQ dosahuje hodnoty alespoň 70 (Gudjonsson, 1997).

Konečný výsledek získaný v GSS 1 by **nikdy neměl být interpretován izolovaně**, mimo kontext situace. Jako u všech ostatních psychodiagnostických metod, i u této hraje roli motivace testované osoby, její momentální fyzická a psychická kondice, postoj k testování. Gudjonsson (1992) popisuje situaci, kdy byl jedné osobě administrován GSS 1 a GSS 2 v malém časovém rozestupu dvěma různými psychology. Získané výsledky se významně lišily, což bylo vysvětleno podezřívavým přístupem testované osoby k jednomu z psychologů.

Předpokládá se, že nedůvěra a podezřívavost testovaného vedly k větší ostražitosti a tím i jinému výsledku.

Posouzení, nakolik je výsledek dosažený v testu relevantní a samotná interpretace výsledku v kontextu zkoumaného případu patří k nejobtížnějším částem testové situace. Svědci, oběti a podezřelí **se dopouštějí nevěrohodných svědeckví z mnoha důvodů** a výslechová sugestibilita tvoří jen určitou část vysvětlení příčiny tohoto jevu. Obecně má smysl testovat výslechovou sugestibilitu zejména tam, kde se lze domnívat, že vyšetřovatel se dopouštěl při výslechu nátlaku, případně využíval různých manipulativních technik (negativní zpětná vazba, opakované dotazování, návodné otázky).

Dosažení vysokého skóre v GSS 1 samo o sobě nutně nevylučuje věrohodnost podané výpovědi. Gudjonsson ve své práci zdůrazňuje nutnost obeznámení se s okolnostmi výslechu a s důvody, které vedou k pochybnosti o věrohodnosti svědka, než bude jeho výsledek v testu interpretován či využit jako důkaz prezentovaný před soudem (Gudjonsson, 1992; 1994).

Další možný problematický moment při posuzování výslechové sugestibility je **časový rozestup** mezi výslechy a testováním vyslýchaného. I přes relativní stabilitu sledovaného jevu lze předpokládat, že několikaměsíční (v některých případech i několikaletý) rozestup mezi výslechy a testováním výslechové sugestibility může vést ke zpochybnitelným závěrům (Gudjonsson, 1992).

5.7 Diskuse

Omezení spojená s měřením výslechové sugestibility pomocí Gudjonssonových škál sugestibility byla v textu již zmiňována (viz kapitola 4 Gudjonssonovy škály sugestibility). Je však nezbytné vyjádřit se i k limitům spojeným s českou adaptací GSS1.

Za silnou stránku výsledků vzešlých z psychometrické analýzy české adaptace GSS 1 lze považovat **konzistentnost získaných údajů s daty**, jak jsou uváděna autorem metody (1992, 1997). Položková analýza spolu s ověřením konstruktové validity pomocí komponentní analýzy ukazují na **soudržnost testové metody s jejími teoretickými východisky** i u dat získaných na české populaci. Statistické normy pro normální dospělou

českou a britskou populaci jsou, jak ukázaly testy, vzájemně zaměnitelné (s výjimkou subškály *podléhání 1*, viz dále).

I přesto je nutné upozornit na omezení spojená se závěry empirické části diplomové práce. Za nejvýraznější limit lze považovat nereprezentativnost vzorku osob oslovených pro účely sběru dat. I přes svůj velký rozsah ($N = 142$) výběrový soubor ve svých charakteristikách neodpovídá demografickým ukazatelům základní populace, a proto i získané výsledky (včetně statistických norem), je nutno považovat za orientační.

V sérii t-testů, provedených v rámci ověřování pracovních hypotéz, byly identifikovány 2 subškály, které vykazují odlišnosti od dat získaných Gudjonssonem (*podléhání 1*, *konfabulace u okamžitého vybavení*). U *konfabulace* byl zjištěn statisticky signifikantní rozdíl ve výsledcích mužů a žen (muži konfabulovali více), byť se zanedbatelným efektem. Tento nálezn neodpovídá Gudjonssonovým závěrům. U *podléhání 1* byl nalezen signifikantní rozdíl mezi průměry v porovnání české a britské populace, byť opět se zanedbatelným efektem, zatímco ostatní subškály jsou v porovnání statistických norem pro britskou i českou populaci zaměnitelné.

Za další potenciálně limitující faktor lze označit i způsob sběru dat, který byl prováděn v různém prostředí různými osobami, a to i přesto, že všechny tyto osoby byly adekvátně proškoleny.

Podobně diskutabilní je i skutečnost, že osoby, kterým byl test administrován, nebyly vzhledem k administrátorovi anonymní. V mnoha případech byli testováni rodinní příslušníci, přátelé a známí. Lze se domnívat, že tato skutečnost se do určité míry odráží na získaných výsledcích. Je možné jen spekulovat, do jaké míry se liší síla vlivu návodných otázek či negativní zpětné vazby, je-li test administrována pro testovanou osobu neznámým / známým člověkem.

I přes tyto limitující faktory lze za silnou stránku považovat konzistentnost nálezů nejen s britskou původní verzí, ale také portugalskou a polskou adaptací GSS 1, jak bylo zmiňováno u získané reliability české adaptace. Za další silnou stránku projektu lze označit překladovou fázi vývoje české adaptace a velikost osloveného vzorku i přes obtíže spojené se sběrem dat s ohledem na časovou náročnost administrace testu jedné osobě.

Důležitou součástí práce tvoří instrukce k administraci a vyhodnocení GSS 1 spolu s příklady vyhodnocování jak příběhu, tak testových otázek. Zejména kódování jednotlivých vybavených sekvencí vyslechnutého příběhu a posuzování posunu mezi prvním a druhým kolem otázek, může představovat problém. Bez detailního seznámení se s postupem vyhodnocení, které uvedené příklady nabízí, není možné získat kvalitní výsledek.

6 Shrnutí a závěr

Kriminalisté i celý západní právní systém společně kladou velký důraz na svědectví získaná od očitých svědků. Výpověď svědka je (spolu s případným s doznáním viny) soudem považována za klíčový důkaz o vině či nevině obviněného i při absenci jiných přímých důkazů. S ohledem na tuto skutečnost je pochopitelný zájem odborné veřejnosti o objasnění faktorů spolupodílejících se na spolehlivosti získané svědecké výpovědi. Jeden z možných přístupů posouzení věrohodnosti podaného svědectví představuje zaměření se na výslechovou sugestibilitu svědka, tedy na jeho vulnerabilitu pod tlakem vyšetřování podat nepravdivé informace, aniž si je vědom chyb, kterých se ve své svědecké výpovědi dopouští.

V úvodu teoretické části diplomové práce jsem si položila několik klíčových otázek souvisejících s tématem a domnívám se, že se mi na ně povedlo najít uspokojivé odpovědi. První kapitola následující po úvodu nabídla průřezový přehled přístupů ke studiu sugestibility a z ní postupem času vydělené výslechové sugestibility. Zdůrazněn byl především příspěvek Elizabeth Loftus a Gisli Gudjonssona. Zatímco Loftus se experimentálně podařilo demonstrovat křehkost uložených vzpomínek a lehkost, s jakou lze těmito vzpomínkami manipulovat, Gudjonsson, spoluautor modelu výslechové sugestibility a autor psychodiagnostického nástroje určeného k jejímu měření, umožnil teoretická zjištění převést do praxe.

Druhá kapitola částečně odpověděla i na otázku, jakým způsobem a za jakých podmínek se výslechová sugestibilita projevuje, zásadní odpovědi na tuto otázku však přináší třetí kapitola, věnovaná psychologickým aspektům výslechové sugestibility. Třetí kapitolu tvoří nejen přehled vybraných psychologických jevů v návaznosti na výslechovou sugestibilitu, ale také přehled tří vybraných výslechových technik se zdůrazněním jejich možného kladného i záporného vlivu na věrohodnost obdržené výpovědi. Tuto kapitolu lze rovněž chápat jako odpověď na otázky, zda a do jaké míry lze redukovat projevy výslechové sugestibility a jak získat věrohodnou odpověď od sugestibilního svědka.

Konečně poslední kapitola teoretické části, představující Gudjonssonovy škály sugestibility s jejich teoretickým pozadím a psychometrickými vlastnostmi, odpovídá na otázku, zda a jak lze měřit výslechovou sugestibilitu. Tato kapitola zároveň představuje odrazový můstek k empirické části diplomové práce, která je věnována adaptaci GSS 1 do českého prostředí a ověření jejich psychometrických charakteristik. Součástí práce je i způsob

vyhodnocení a interpretace dat, návrhy možností využití a v neposlední řadě statistické normy určené pro dospělou normální populaci.

Výslechovou sugestibilitu lze považovat za důsledek spojení nevhodných výslechových technik s vulnerabilitou vyslychané osoby podléhat nátlaku spojenému s využitím těchto technik. Přestože se tomuto problému již delší dobu věnují odborníci ve snaze objasnit příčiny a zamezit neblahým dopadům, ze statistik nepravdivých doznání a nesprávných odsouzení je patrné, že toto téma nelze považovat za dořešené. Zajímavě, a ve své podstatě tragicky, na smutnou realitu poukazuje americká organizace The Innocence Project (www.innocenceproject.org), která byla založena s cílem pomoci odsouzeným, kteří popírají svou vinu a jejichž případnou nevinu lze prokázat prostřednictvím testování DNA. Organizace byla založena v roce 1992 a za 22 let svého fungování dosáhla osvobození 300 odsouzených, z nichž 18 čekalo v cele na vykonání trestu smrti. Před propuštěním na svobodu tito lidé v průměru odseděli 13 let ze soudem vyměřeného trestu.

Použitá literatura

- Abraham, H. L. (1962). The suggestible personality: a psychological investigation of susceptibility to persuasion. *Acta Psychologica*, 1962, 20, 167-184.
- Ackil, J. K., & Zaragoza, M. S. (2011). Forced fabrication versus interviewer suggestions: Differences in false memory depend on how memory is assessed. *Applied Cognitive Psychology*, 25(6), 933-942.
- Bain, S. A., Baxter, J. S., & Fellowes, V. (2004). Interacting influences on interrogative suggestibility. *Legal and Criminal Psychology*, 9, 239-252.
- Baldwin, J. (1993). Police interviewing techniques. Establishing truth or proof? *British Journal of Criminology*, 33, 325-352.
- Bartlett, F. C. (1932). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baxter, J. S., & Boon, J. C. W. (2000). Interrogative suggestibility: the importance of being earnest. *Personality and Individual Differences*, 28, 753-762.
- Baxter, J. S., & Boon, J. C. W., & Marley, C. (2006). Interrogative pressure and responses to minimax leading questions. *Personality and Individual Differences*, 40, 87-98.
- Baxter, J. S., Jackson, M., & Bain, S. A. (2003). Interrogative suggestibility: Interactions between interviewees' self-esteem and interviewer style. *Personality and Individual Differences*, 35, 1285-1292.
- Belli, R. F., Lindsay, D. S., Gales, M. S., & McCarthy, T. T. (1994). Memory impairment and source misattribution in postevent misinformation experiments with short retention intervals. *Memory & Cognition*, 18, 356-367.
- Benton, A. L., & Bandura, A. (1953). „Primary“ and „secondary“ suggestibility. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 48, 336-340.
- Binet, A. (1900). *La Suggestibilité*. Paris: Schleicher Freres.
- Boukalová, H. (2007). Vyšetřovatel a jeho důležité profesní dovednosti. *Pražské sociálně vědní studie*. Psychologická řada PSY-018.

- Bowlby, J. (1988). *A secure base: clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Bull, R., & Milne, R. (2004). Attempts to improve police interviewing of suspects. In G. D. Lassiter (Ed.) *Interrogations, confessions and entrapment*. New York: Plenum.
- Cattell, R. B. (1957). *Personality and motivation structure and measurement*. London: Harapp.
- Clare, I. C. H., & Gudjonsson, G. H. (1993). Interrogative suggestibility, confabulation, and acquiescence in people with mild learning disabilities (mental handicap): Implications for reliability during police interrogations. *British Journal of Clinical Psychology*, 32, 295-301.
- Clare, I. C. H., & Gudjonsson, G. H. (1995). The vulnerability of suspects with intellectual disabilities during police interview: A review and experimental study of decision-making. *Mental Handicap Research*, 8(2), 110-128.
- Davis, D., & O'Donohue, W. T. (2003). The road to perdition: Extreme influence tactics in the interrogation room. In O'Donohue, W. T., & Levensky, E. (Eds). *Handbook of forensic psychology*. New York: Academia Press 2003.
- Drake, K. E. (2011). Why might innocents make false confessions? *The Psychologist*, 24, 752-755.
- Drizin, S. A., & Leo, R. A. (2004). The problem of false confession in the post-DNA world. *North Carolina Law Review*, 82, 891-1007.
- Duke, J. D. (1964). Intercorrelational status of suggestibility tests and hypnotisability. *Psychological Record*, 14, 71-80.
- Ellis, J., & Luckasson, R. A. (1985). Mentally retarded criminal defendants. *George Washington Law Review*, 53, 414-493.
- Evans, F. J. (1967). Suggestibility in the normal waking state. *Psychological Bulletin*, 67, 114-129.
- Everington, C., & Fulero, S. M. (1999). Competence to confer: Measuring understanding and suggestibility of defendants with mental retardation. *Mental Retardation*, 37(3), 212-220.

- Eysenck, H. J. (1943). Suggestibility and hysteria. *Journal of Neurology and Psychiatry*, 6, 22-31.
- Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eysenck, H. J. (1989). Personality, primary and secondary suggestibility, and hypnosis . In V. A. Gheorghiu , P. Netter , H. J. Eysenck, & R. Rosenthal (Eds), *Suggestion and Suggestibility: Theory and Research*. Berlin: Springer-Verlag.
- Eysenck, H. J., & Furneaux, W. D. (1945) Primary and secondary suggestibility: An experimental and statistical study. *Journal of Experimental Psychology*, 35, 485-503.
- Foster, H. H. (1969). Confessions and the station house syndrome. *DePaul Law Review*, 18, 683-701.
- Furneaux, W. D. (1946). The prediction of susceptibility to hypnosis. *Journal of Personality*, 14, 281-294.
- Furneaux, W. D. (1952). Hypnotic susceptibility as a function of waking suggestibility. In L. LeCron (Ed.), *Experimental hypnosis*. New York: Macmillan.
- Gillernová, I., Boukalová, H. (Eds). (2006). *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum.
- Ginet, M., Verkampt, F. (2007). The cognitive interview: Is its benefit affected by the level of fitness emotion? *Memory*, 15(4), 450-464.
- Greene, E., Flynn, M. S., & Loftus, E. F. (1982). Inducing resistance to misleading information. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behaviour*, 21, 207-219.
- Gudjonsson, G. H. (1983). Suggestibility, intelligence, memory recall and personality: An experimental study. *British Journal of Psychiatry*, 142, 35-37.
- Gudjonsson, G. H. (1984). A new scale of interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 5, 303 – 314.
- Gudjonsson, G. H. (1987a). A parallel form of the Gudjonsson Suggestibility Scale. *British Journal of Clinical Psychology*, 26, 215 – 221.

- Gudjonsson, G. H. (1987b). The relationship between memory and suggestibility. *Social Behavior*, 2, 29-33.
- Gudjonsson, G. H. (1988a). The relationship of intelligence and memory to interrogative suggestibility: the importance of range effects. *British Journal of Clinical Psychology*, 27, 185-187.
- Gudjonsson, G. H. (1988b). Interrogative suggestibility: Its relationship with assertiveness, social-evaluative anxiety, state anxiety and method of coping. *British Journal of Clinical Psychology*, 27, 159-166.
- Gudjonsson, G. H. (1991a). Suggestibility and compliance among alleged false confessors in criminal trials. *Medicine, Science and the Law*, 31, 147-151.
- Gudjonsson, G. H. (1991b). Effects of intelligence and memory on group differences in suggestibility and compliance. *Personality and Individual Differences*, 12(5), 503-505.
- Gudjonsson, G. H. (1992). Interrogative suggestibility: factor analysis of the Gudjonsson Suggestibility Scale (GSS 2). *Personality and Individual Differences*, 13, 479-481.
- Gudjonsson, G. H. (1994). Confessions made to expert fitness: some professional issues. *Journal of Forensic Psychiatry*, 5, 237-247.
- Gudjonsson, G. H. (1995). The relationship between confabulation and intellectual ability, memory, interrogative suggestibility and acquiescence. *Personality and Individual Differences*, 19, 333-338.
- Gudjonsson, G. H. (1997). *The Gudjonsson Suggestibility Scales Manual*. Hove, UK: Psychology press.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook*. England: Wiley.
- Gudjonsson, G. H., & Clark, N. K. (1986). Suggestibility and police interrogation: A social psychological model. *Social Behaviour*, 1, 83-104.
- Gudjonsson, G. H., & Gunn, J. (1982). The competence and reliability of a witness in a criminal court. *British Journal of Psychiatry*, 141, 624-627.

- Gudjonsson, G. H., & Lister, S. (1984). Interrogative suggestibility and its relationship with perceptions of self-concept and control. *Journal of the Forensic Science Society*, 24, 99-110.
- Gudjonsson, G. H., Rutter, S. C., & Clare, I. C. H. (1995). The relationship between suggestibility and anxiety among suspects detained at police stations. *Psychological Medicine*, 25, 875-878.
- Gudjonsson, G. H., Sigurdsson, J. F., & Sigfusdottir, I. D. (2009). False confessions among 15 and 16 years old in compulsory educations and their relationship with aversive life events. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 20, 950-963.
- Gudjonsson, G. H., Sigurdsson, J. F., & Sigfusdottir, I. D. (2010). Interrogation and false confession among adolescents: Differences between bullies and victims. *Journal of Psychiatry and Law*, 38, 57-76.
- Gudjonsson, G. H., & Singh, K. K. (1984a). Interrogative suggestibility and delinquent boys: an empirical validation study. *Personality and Individual Differences*, 5, 425-430.
- Gudjonsson, G. H., & Singh, K. K. (1984b). The relationship between criminal conviction and interrogative suggestibility among delinquent boys. *Journal of Adolescence*, 7, 29-34.
- Haraldsson, E. (1985). Interrogative suggestibility and its relationship with personality, perceptual defensiveness and extraordinary beliefs. *Personality and Individual Differences*, 5, 765-767.
- Hekkanen, S. T., & McEvoy, C. (2002). False memories and source-monitoring problems. Criterion differences. *Applied Cognitive Psychology*, 16, 433-455.
- Hilgard, E. R. (1991). Suggestibility and suggestions as related to hypnosis. In J. F. Schumaker (Ed.), *Human Suggestibility*. New York & London: Routledge.
- Home Office (2007). *Achieving Best Evidence*. Home Office. Retrieved 8.4.2014 from <http://www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/vulnerable-witnesses/achieving-best-evidence-criminal-proceedings.pdf>
- Humphrey, N. (2012). *Prach duše: aneb Kouzlo našeho vědomí*. Praha: dybbuk.

- Chabmers, K. L., & Zaragoza, M. S. (2001). Intended and unintended effects of explicit warnings on eyewitness suggestibility: Evidence from source identification tests. *Memory & Cognition*, *29*, 1120-1129.
- Chrobak, Q., & Zaragoza, M. S. (2011). Misinformation effects and the suggestibility of eyewitness memory: Theoretical and forensic implications. In Ridley, A., Gabbert, F., & La Rooy, D. (Eds.). *Suggestibility in Legal Contexts: Psychological Research and Forensic Implications*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P. & Jayne, B. C. (2001). *Criminal interrogation and confessions (4th ed.)*. Gaithersburg, MD: Aspen.
- Irving, B., & Hilgendorf, L. (1980). *Police interrogation: The psychological approach*. Research Studies No. 1. London: H.M.S.O.
- Kassin, S. (1997). The psychology of confession evidence. *American Psychologist*, *52*, 221-233.
- Kassin, S. M., Drizin, S. A., Grisso, T., Gudjonsson, G. H., Leo, R. A. & Redlich, A. D (2010). Police-induced confessions: Risk factors and recommendations. *Law and Human Behavior*, *34*, 3-38.
- Kassin, S. M., & McNall, K. (1991). Police interrogations & confessions: Communicating promises and threats by pragmatic implication. *Law and Human Behavior*, *15*, 233-252.
- Lipton, J. P. (1977). On the psychology of eyewitness testimony. *Journal of Applied Psychology*, *62*, 90-95.
- Loftus, E. F. (1979a). *Eyewitness Testimony*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Loftus, E. F. (1979b). The malleability of memory. *American Scientist*, *67*, 312 – 320.
- Loftus, E. F. (1981). Metamorphosis: alternations in memory produced by mental boxing of new information to old. In J- Long and A. Baddeley (Eds), *Attention and performance Vol IX*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 417-434.
- Loftus, E. F., Green, E. L., Doyle, J. M. (1990). The psychology of eyewitness testimony. In D. C. Raskin (Ed.), *Psychological methods in criminal investigations and evidence*. New York: Springer, 3-45.

- Loftus, E. F., & Loftus, G. R. (1980). On the permanence of stored information in the human brain. *American Psychologist*, *35*, 409 – 420.
- Loftus, E. F., Miller, D. G., & Burns, H. J. (1978). Semantic integration of verbal information into a visual memory. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning & Memory*, *4*, 19 – 31.
- Matiášek, J., Soukup, J., & Bárta, B. (1968). *Psychologie a výslechová praxe*. Praha. Orbis.
- McCloskey, M. a Zaragoza, M. S. (1985). Misleading postevent information and memory for events: Arguments and evidence against memory impairment hypotheses. *Journal of Experimental Psychology: General*, *114*, 1-16.
- McConville, M. & Hodgson, J. (1993). *Custodial legal advice and the right to silence*. London: HMSO.
- Milne, R., & Bull, R. (2004). *Investigative interviewing: Psychology and practice*. Chichester: Wiley.
- Netík, K. (1998). O posuzování věrohodnosti výpovědi. *Psychologie dnes*, *9*, 4-7.
- Netík, K., Netíková, D., & Hájek, S. (1997). *Psychologie v právu. Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C H. Beck.
- O'Connell, M. J., Garmoe, W., & Goldstein, N. (2005). Miranda comprehension in adults with mental retardation and the effects of feedback style on suggestibility. *Law and Human Behaviour*, *29*, 359-369.
- Pearse, J., & Gudjonsson, G. H. (1996). Police interviewing techniques at two South London police stations. *Psychology, Crime and Law*, *3*, 63-74.
- Pires, R., Silva, D. R., & Ferreira, A. S. (2013). Portuguese adaptation of the Gudjonsson Suggestibility Scales (GSS1 and GSS2): Empirical findings. *Personality and Individual Differences*, *54*, 251-255.
- Polczyk, R. (2005). Interrogative suggestibility: Cross-Cultural stability of psychometric and correlational properties of the Gudjonsson Suggestibility Scales. *Personality and Individual Differences*, *38*, 177-186.

- Powers, P. A., Andriks, J. L., & Loftus, E. F. (1979). Eyewitness accounts of females and males. *Journal of Applied Psychology*, 64, 339 – 347.
- Redlich, A. D. (2000). False confessions: The influence of age, suggestibility, and maturity. *Dissertation Abstracts International: Section B: the Sciences & Engineering. Vol 60* (10-B), May 2000, 5244, US.
- Register, P. A., & Kihlstrom, J. F. (1988). Hypnosis and interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 7, 549-547.
- Richardson, S. A., Dohrenwend, B. S., & Klein, D. (1965). *Inteviewing: Its forms and functions*. London: Basic Books.
- Ridley, A. M. (1991). Suggestibility: A History and Introduction In J. F. Schumaker (Ed.), *Human suggestibility: Advances in theory, research, and application* (pp. 1-19). Florence, KY US: Taylor & Frances/Routledge.
- Roos, C., & Gow, K. (2007). The effect of emotional arousal on recall and interrogative suggestibility. *Australian Journal of Clinical and Experimental Hypnosis*, 35(2), 150-168.
- Santtila, P., Ekholm, M., & Niemi, P. (1998). Factors moderating the effects of alcohol on interrogative suggestibility. *Psychology, Crime & Law*, 4, 139-152.
- Santtila, P., Ekholm, M., & Niemi, P. (1999). The effects of alcohol on interrogative suggestibility: The role of state-anxiety and mood states as mediating factors. *Legal and Criminological Psychology*, 4,1-13.
- Sharrock, R., & Gudjonsson, G. H. (1993). Intelligence, previous convictions and interrogative suggestibility: *A path analysis of alleged false-confession cases*. *British Journal of Clinical Psychology*, 32, 169-175.
- Sheehan, P. W. (1989). Commentary on „Theoretical and Historical Perspectives“. In V. A. Gheorghiu, P. Netter, H. J. Eysenck, & R. Rosenthal (Eds), *Suggestion and Suggestibility: Theor and Research*. Berlin: Springer-Verlag.
- Schooler, J. W., & Loftus, E. F. (1986). Individual differences and experimentation: complementary approaches to interrogative suggestibility. *Social Behaviour*, 1, 105-112.

- Schooler, J. W., & Loftus, E. F. (1993). Multiple mechanisms mediate individual differences in eyewitness accuracy and suggestibility. In J. M. Puckett, & H. W. Reese (Eds.), *Mechanisms of everyday cognition* (pp. 177-203). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Sigurdsson, E., Gudjonsson, G. H., Kolbeinsson, H., & Pétursson, H. (1994). Processing and suggestibility. *Nordic journal of psychiatry*, 48(6), 443-451.
- Singh, K., & Gudjonsson, G. H. (1987). The internal consistency of the 'shift' factor on the Gudjonsson Suggestibility Scale. *Personality and Individual Differences*, 8, 265 – 266.
- Stern, W. (1910). Abstracts of lectures on the psychology of testimony and on the study of individuality. *The American Journal of Psychology*, 21, 270 – 282.
- Stukat, K. G. (1958). *Suggestibility: A Factor and Experimental Analysis*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Tata, P. R. & Gudjonsson, G. H. (1990). The effects of mood and verbal feedback on interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 11, 1079-1085.
- Thompson-Cannino, J., Cotton, R., & Torneo, E. (2009). *Picking Cotton: Our Memoir of Injustice and Redemption*. New York: St. Martin's Press.
- Tousignant, J. P., Hall, D., & Loftus, E. F. (1986). Discrepancy detection and vulnerability to misleading postevent information. *Memory & Cognition*, 14, 329-338.
- Trouton, D. S. (1957). Placebos and their psychological effects. *Journal of Mental Science*, 103, 344-354.
- Tully, B., & Cahill, D. (1984). *Police interviewing of mentally handicapped persons: An experimental study*. London: The Police Foundations of Great Britain
- Wagstaff, G. (1991). Suggestibility: A social psychological approach. In J. F. Schumaker (Ed.), *Human Suggestibility*. New York & London: Routledge .
- Warren, A., Hulse-Trotter, K., & Tubbs, E. C. (1991). Inducing resistance to suggestibility in children. *Law and Human Behaviour*, 15, 273-285.

- Yates, A. J. (1960). Abnormalities of psychomotor functions. In H. J. Eysenck (Ed.), *Handbook of abnormal psychology*. London: Pitman Medical.
- Young, H. F., Bentall, R. P., Slade, P. D., & Dewey, M. E. (1987). The role of brief instructions and suggestibility in the elicitation of auditory and visual hallucinations in normal and psychiatric subjects. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 175, 41-48.
- Zaragoza, M. S., Belli, R. S., & Payment, K. E. (2007). Misinformation effects and the suggestibility of eyewitness memory. In M. Garry, & H. Hayne (Eds), *Do Justice and Let the Sky Fall: Elizabeth F. Loftus and Her Contributions to Science, Law, and Academic Freedom* (pp. 35-63). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Seznam obrázků

Obr. 1 – Teoretický model výslechové sugestibility.....	18
Obr. 2 – Srovnání průměrných hodnot všech škál u mužů a žen.....	54

Seznam tabulek

Tab. 1 – Test-retestová reliabilita.....	42
Tab. 2 – Standardní chyba měření.....	43
Tab. 3 – Demografické údaje, srovnání vzorků.....	50
Tab. 4 – Průměr a směrodatná odchylka sledovaných škál GSS 1 české populace.....	53
Tab. 5 – Průměr a směrodatná odchylka sledovaných škál GSS 1 britské populace.....	53
Tab. 6 – Srovnání Cronbachovo alfa české, britské a portugalské verze.....	54
Tab. 7 – Komponentní analýza.....	20
Tab. 8 – Komponentní analýza, vynucené dvoudimenzonální řešení.....	91
Tab. 9 – obtížnost položek „podléhání 1“.....	57
Tab. 10 – obtížnost položek „posun“.....	57
Tab. 11 – Diskriminační položková analýza „podléhání 1“.....	58
Tab. 12 – Diskriminační položková analýza „posun“.....	58

Seznam příloh

Příloha A – Český překlad příběhu GSS 1.....	84
Příloha B – Český překlad testových otázek GSS 1.....	85
Příloha C - GSS1 Skórovací list.....	86
Příloha D – Příklad skórování odpovědí v české verzi GSS 1.....	90
Příloha E - Komponentní analýza – vynucené dvojdímenzionální řešení.....	91
Příloha F - Testy významnosti rozdílů průměru CZ a GB vzorku – výsledky.....	92
Příloha G – Srovnání celkových skóre subškál podle pohlaví.....	94
Příloha H – Statistické normy ke GSS 1 pro českou a britskou populaci.....	102